

11—12 april

Debatter m. m.

Tisdagen den 11 april

Sid.

Meddelande ang. enkel fråga av herr Brundin om publicering av 1964 års handelsräkning	5
--	---

Onsdagen den 12 april

Försöksverksamhet på det nykterhetspolitiska området	9
Minimibesättning å fartyg	13
Enskild arbetstagares skadeståndsskyldighet enligt lagen om kol- lektivavtal	16
Uttagningen till specialundervisning av elev i grundskolan	18
Bidrag till viss praktiskt vetenskaplig växtförädling, m. m.	30
Om reserabatter för folkpensionärer m. fl.	39

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 12 april

Gemensamma omröstningar:

om inrättande vid Uppsala universitet av en personlig professur i religionspsykologi för docenten Hjalmar Sundén	6
ang. anslag till Befrämjande i allmänhet av fiskerinäringen ..	7
Val av valmän och valmanssuppleanter för utseende av riks- banks- och riksgäldsfullmäktige jämte suppleanter för dem ..	7

	Sid.
Statsutskottets utlåtande nr 48, ang. anslag till information om Sverige i utlandet	8
— nr 49, om flyttning av Villingsbergs skjutfält i Kilsbergen	9
— nr 50, ang. kapitaltillskott till Uddevallavarvet aktiebolag	9
Bevillningsutskottets betänkande nr 5, om höjt avdrag vid beskattningen för försäkringsavgifter	9
— nr 23, ang. tidpunkten för kommuns besvär över taxering till kommunal inkomstskatt	9
— nr 27, om beredande av viss tid för avveckling av skogskonto i dödsbo med en delägare	9
— nr 29, om översyn av bestämmelserna angående kommuns skattskyldighet	9
— nr 33, ang. försöksverksamhet på det nykterhetspolitiska området	9
Bankoutskottets utlåtande nr 17, ang. granskning av riksdagens löne delegations verksamhet under år 1966	13
— nr 24, ang. granskning av riksdagsbibliotekets styrelse och förvaltning	13
— memorial nr 25, ang. överlämnande till statsutskottet av vissa motioner, såvitt de hänvisats till bankoutskottet	13
Första lagutskottets utlåtande nr 24, ang. minimibesättning å fartyg	13
Andra lagutskottets utlåtande nr 25, ang. enskild arbetstagares skadeståndsskyldighet enligt lagen om kollektivavtal	16
— nr 26, ang. uttagningen till specialundervisning av elev i grundskolan	18
— nr 27, om barnpensionen inom den allmänna försäkringen ..	30
— nr 28, om socialförmåner till handikappade som ingår äktenskap	30
— nr 29, om förbättring av sjukpenningen för husmödrar m. m.	30
Tredje lagutskottets utlåtande nr 22, ang. exploateringen av grustäkter	30
— nr 23, om vissa problem för handikappade vid övergången till högertrafik, m. m.	30
— nr 24, ang. ändring i utskökningslagen m. m.	30
Jordbruksutskottets utlåtande nr 8, ang. utbyggnad av systemet med växtförädlingsavgifter, m. m.	30
— nr 9, ang. lån från räkfiskelånefonden	39
— nr 10, ang. reglering av priserna på fisk, m. m.	39
Allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 13, om reserabatter för folkpensionärer, förtidspensionärer, studerande och värnpliktiga	39
— nr 14, om en allmän identitetshandling	43
— nr 15, ang. den personliga servicen i samhället	43

Tisdagen den 11 april

Kammaren sammanträdde kl. 16.00.

Justerades protokollet för den 31 nästlidne mars.

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökningar:

Till riksdagens första kammare

Undertecknad får härmed anhålla om ledighet från riksdagen den 14 april på grund av tjänsteresa.

Stockholm den 10 april 1967

Olof Palme

Till riksdagens första kammare

Härmed får jag anhålla om tjänstledighet från riksdagsarbetet under tiden den 12—den 13 april för tjänsteresa till Bern och Genève i anslutning till sammanträde i FN:s europakommission.

Stockholm den 7 april 1967

Gunnar Lange

Till riksdagens första kammare

Undertecknad får anhålla om sjukledighet från riksdagsarbetet från och med den 10/4 1967 enär jag intagits för vård å kirurgiska kliniken vid Lunds lasarett.

Lund den 10/4 1967

Thorsten Larsson

De begärda ledigheterna beviljades, beträffande herr Larsson, Thorsten, för den tid varunder han vore på grund av sjukdom oförmögen att delta i riksdagsarbetet.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna på driftbudgeten för budgetåret 1967/68 inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde;

nr 128, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande anslag för budgetåret 1967/68 till industri, energiförsörjning, teknisk forskning m. m.; och

nr 129, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1967/68 till statens sjöhistoriska museum.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 123, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 28 maj 1920 (nr 245) om medling i arbetstvister m. m.;

nr 124, i anledning av väckta motioner om förhandlingsrätt för pensionärer; och

nr 125, i anledning av väckta motioner om ersättning från den allmänna försäkringen för resekostnader vid sjukdom.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 126, i anledning av väckta motioner om biologisk prövning av kemiska bekämpningsmedel; och

nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda fram-

ställningar angående statligt stöd till trädgårdsnäringsens rationalisering m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 130, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i taxeringsförordningen den 23 november 1956 (nr 623); och

nr 131, i anledning av väckta motioner angående familjebeskattningen.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 65, angående överlåtelse av staten tillhörig mark m. m.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 89, angående rörelsemedel för domänverket; samt

nr 91, angående godkännande av överenskommelse mellan Sverige och Danmark rörande import av nötkött till Sverige.

Föredrogs och hänvisades motionen nr 736 till jordbruksutskottet och motionen nr 737 till statsutskottet.

Föredrogs och bordlades ånyo statsutskottets utlåtanden nr 48—50, bevillningsutskottets betänkanden nr 5, 23, 27, 29 och 33, bankoutskottets utlåtanden nr 17 och 24 samt memorial nr 25, första lagutskottets utlåtande nr 24, andra lagutskottets utlåtanden nr 25—29, tredje lagutskottets utlåtanden nr 22—24, jordbruksutskottets utlåtanden nr 8—10 ävensom allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 13—15.

Anmälades och bordlades följande till kammaren överlämnade kungl. propositioner:

nr 84, med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.;

nr 86, angående eftergift av arvs-skatt m. m.;

nr 92, med förslag till förordning angående ändring i tulltaxan den 12 september 1958 (nr 475), m. m.;

nr 94, angående godkännande av ett fördrag innehållande principer för staternas uppträdande vid utforskandet och utnyttjandet av yttre rymden, däri inbegripet månen och övriga himlakroppar;

nr 97, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 54 § 2, 5 och 7 mom. lagen om val till riksdagen;

nr 101, med förslag till lag angående ändring i lagen den 10 juli 1947 (nr 523) om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande, m. m.;

nr 102, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 31 mars 1955 (nr 183) om bankrörelse, m. m.; och

nr 103, angående ändrad organisation av televerket.

Anmälades och bordlades följande motioner:

nr 738, av herr *Andersson, Axel, m. fl.*,

nr 739, av herr *Hilding*, samt

nr 740, av herr *Olsson, Johan*, och fru *Olsson, Elvy*,

alla i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 43, angående ökad utbildning av journalister m. m.;

nr 741, av herr *Nyman m. fl.*,

nr 742, av herr *Olsson, Johan*, och herr *Gustafsson, Nils-Eric*,

nr 743, av herr *Schött m. fl.*,

nr 744, av fröken *Stenberg*, samt

nr 745, av herr *Wallmark*,

alla i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 48, angående hälso- och

sjukvård samt motionsverksamhet för studerande;

nr 746, av herr *Olsson, Johan*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 52, med förslag till förordning om ändring i vägtrafikförordningen den 28 september 1951 (nr 648), m. m.;

nr 747, av herr *Nyman m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 61, angående delning av byggnadsstyrelseorganisationen, m. m.;

nr 748, av herr *Hübinette*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 73, med förslag till lag angående ändring i lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring, m. m.; ävensom

nr 749, av herr *Hernelius*,

nr 750, av herr *Nilsson, Ferdinand*,

nr 751, av herrar *Schött* och *Wallmark*, samt

nr 752, av herrar *Wirtén* och *Hilding*,

alla i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 77, angående samman-

Meddelande ang. enkel fråga
läggning av överståthållarämbetet och länsstyrelsen i Stockholms län till en länsstyrelse, m. m.

Meddelande ang. enkel fråga

Meddelades, att jämlikt § 20 i kammarens ordningsstadga följande enkla fråga denna dag framställdes av herr *Brundin* (h) till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet: »Har Herr Statsrådet uppmärksammat, att 1964 års handelsräkning, som avser 1963 års omsättningsuppgifter, ännu inte publicerats? Vill Herr Statsrådet upplysa om när publicering kommer att ske?»

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16.07.

In fidem
K.-G. Lindelöw

Onsdagen den 12 april

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare

Under åberopande av bifogade läkarintyg får undertecknad härmed anhålla om ledighet från riksdagsarbetet under tiden den 12—den 30 april.

Lund den 11 april 1967

Per Blomquist

Riksdagsmannen *Per Blomquist*, född den 12/10 1917, lider av blödande magsår (ulcus duodeni), vilket i dag röntgenverifierats.

Han bedömes av mig vara arbetsoförmögen till och med den 30/4 1967. Intygas,

Lund den 11/4 1967

Hjalte Hultén

Leg. läkare

Den begärda ledigheten beviljades.

Företogs jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av statsutskottet i dess memorial nr 47 föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den, som i likhet med första kammaren vill,

I. att motionerna I: 266 och II: 344, i vad de avser inrättande vid Uppsala universitet från och med budgetåret 1967/68 av en för docenten Hjalmar Sundén personlig professor i religionspsykologi, icke må bifallas av riksdagen;

II. att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag

å motionerna I: 266 och II: 344, nämnda motioner såvitt nu är i fråga, till Teologiska fakulteterna: Avlöningar för budgetåret 1967/68 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 2 725 000 kronor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren

I. med bifall till motionerna I: 266 och II: 344, såvitt nu är i fråga, beslutat att vid Uppsala universitet skall från och med budgetåret 1967/68 finnas inrättad en för docenten Hjalmar Sundén personlig professor i religionspsykologi;

II. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 266 och II: 344, nämnda motioner såvitt nu är i fråga, beslutat att

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att i fråga om professorer ändra personalförteckningen för de teologiska fakulteterna m. m. enligt vad utskottet förordat;

b) till Teologiska fakulteterna: Avlöningar för budgetåret 1967/68 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 2 807 000 kronor.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser och voteringspropositionen uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 74;

Nej — 64.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Efter det protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 309, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 102 ja och 117 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 176 ja och 181 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionen.

Anställdes jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av jordbruksutskottet i dess memorial nr 11 föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 651 och II: 824, till Befrämjande i allmänhet av fiskerinäringen för budgetåret 1967/68 anvisa ett reservationsanslag av 285 000 kronor, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat, att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 651 och II: 824, till Befrämjande i allmänhet av fiskerinäringen för budgetåret 1967/68 anvisa ett reservationsanslag av 315 000 kronor.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser och voteringspropositionen uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 65;

Nej — 73.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Efter det protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt

till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 310, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 80 ja och 139 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 145 ja och 212 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionen.

Företogs val av tjugufyra valmän för utseende av dels fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, dels ock suppleanter för fullmäktige i nämnda bank och kontor.

Ordet lämnades på begäran till herr **FÖRSTE VICE TALMANNEN**, som anförde:

Herr talman! För vartdera av de två val som nu skall ske ber jag att få avlämna gemensam lista, vilken godkännts av de av kammaren valda ledamöterna i talmanskonferensen. Vardera listan upptar namn på så många personer som det ifrågavarande valet avser.

Herr förste vice talmannen avlämnade därefter två särskilda listor.

Den lista, som avsåg valet av valmän, upptog under partibeteckningen »Den gemensamma listan» följande namn:

Damström
Eriksson, Einar
Möller
Virgin
Jacobsson, Per
Mossberger
Elofsson
Hedström
fröken Ranmark
Eskilsson
Hansson, Nils
Stähle
Larsson, Åke
Sundin
Gustavsson, Bengt
Ohlsson, Ebbe
Stefanson
Augustsson

Mårtensson
Hjorth
Nilsson, Yngve
Gustafsson, Nils-Eric
Edström
Hilding

Sedan denna lista upplästs och av kammaren godkänts, förklarades de å listan upptagna personerna hava blivit utsedda till valmän.

Anställdes val av tio suppleanter för kammarens valmän för utseende av dels fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, dels ock suppleanter för fullmäktige i nämnda bank och kontor.

Den av herr förste vice talmannen avlämnade lista, som gällde detta val, upptog under partibeteckningen »Den gemensamma listan» följande namn:

Jansson, Paul
Rönnberg
Lundin
Sveningsson
Nyman
Magnusson
Carlsson, Eric
Larsson, Herbert
Wirtén
Arvidson

Efter det denna lista upplästs och av kammaren godkänts, förklarades de å listan upptagna personerna hava blivit utsedda till valmanssuppleanter.

Justerades protokollet för den 4 innevarande månad.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 84, med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.;

nr 86, angående eftergift av arvsskatt m. m.; och

nr 92, med förslag till förordning angående ändring i tulltaxan den 12 september 1958 (nr 475), m. m.

Föredrogs och hänvisades till utrikesutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 94, angående godkännande av ett fördrag innehållande principer för staternas uppträdande vid utforskandet och utnyttjandet av yttre rymden, däri inbegripet månen och övriga himlakroppar.

Föredrogs och hänvisades till konstitutionsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 97, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 54 § 2, 5 och 7 mom. lagen om val till riksdagen.

Föredrogs och hänvisades till lagutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 101, med förslag till lag angående ändring i lagen den 10 juli 1947 (nr 523) om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande, m. m.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 102, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 31 mars 1955 (nr 183) om bankrörelse, m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 103, angående ändrad organisation av televerket.

Föredrogs och hänvisades motionerna nr 738—741 till statsutskottet, motionen nr 742 till lagutskott, motionerna nr 743—745 till statsutskottet, motionen nr 746 till lagutskott, motionen nr 747 till statsutskottet, motionen nr 748 till lagutskott och motionerna nr 749—752 till statsutskottet.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåfanden:

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret

Ang. försöksverksamhet på det nykterhetspolitiska området

1967/68 till information om Sverige i utlandet jämte i ämnet väckta motioner;

nr 49, i anledning av väckta motioner om flyttning av Villingsbergs skjutfält i Kilsbergen; och

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag om kapitaltillskott till Uddevallavarvet aktiebolag jämte i ämnet väckta motioner.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo bevilningsutskottets betänkanden:

nr 5, i anledning av väckta motioner om höjt avdrag vid beskattningen för försäkringsavgifter;

nr 23, i anledning av väckta motioner angående tidpunkten för kommuns besvär över taxering till kommunal inkomstskatt;

nr 27, i anledning av väckt motion om beredande av viss tid för avveckling av skogskonto i dödsbo med en delägare; och

nr 29, i anledning av väckta motioner om översyn av bestämmelserna angående kommuns skattskyldighet.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Ang. försöksverksamhet på det nykterhetspolitiska området

Föredrogos ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försöksverksamhet på det nykterhetspolitiska området jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 10 februari 1967 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 42, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att bemyndiga Kungl. Maj:t att under åren 1967 och 1968, utan hinder av rusdrycksförsäljningsförordningen, medgiva den försöks-

verksamhet på det nykterhetspolitiska området, som förordats i propositionen, samt att meddela de närmare föreskrifter som fordrades för försöksverksamhetens genomförande.

Kungl. Maj:t hade förordat försök med friare regler för försäljning av starköl inom ett par försöksområden samt slopande av dels begränsningen av dryckesurvalet i samband med måltidsfri spritdrycksförtäring, dels ock utskänkningsförbudet i teaterfoajéer.

Till utskottet hade hänvisats följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 716, av herr *Bengtson m. fl.*, och II: 894, av herr *Rimmerfors m. fl.*,

2) motionen II: 893, av herr *Hamrin* i Jönköping och herr *Nyberg*, vari hemställts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 42 vad avsåge förslaget om friare regler för försäljning av starköl.

Till behandling i detta sammanhang hade utskottet jämväl upptagit följande vid riksdagens början väckta, till bevillningsutskottet hänvisade motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 579, av herrar *Schött* och *Brundin*, samt II: 705, av herr *Carlshamre m. fl.*,

2) motionen II: 24, av herr *Gustafsson* i Borås, samt

3) motionen II: 192, av fru *Kristensson*.

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet på anförda skäl hemställt,

A) att riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 42 och med avslag på motionen II: 893, av herr *Hamrin* i Jönköping och herr *Nyberg*, måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att under åren 1967 och 1968, utan hinder av rusdrycksförsäljningsförordningen, medgiva den försöksverksamhet på det nykterhetspolitiska området, som förordats i propositionen;

Ang. försöksverksamhet på det nykterhetspolitiska området

B) att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 579, av herrar Schött och Brundin, samt II: 705, av herr Carlshamre m. fl.,

2) de likalydande motionerna I: 716, av herr Bengtson m. fl., och II: 894, av herr Rimmerfors m. fl.,

3) motionen II: 24, av herr Gustafsson i Borås, ävensom

4) motionen II: 192, av fru Kristensson,

måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet i betänkandet anfört och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Reservation hade avgivits av herr *Wärnberg* och herr *Petersson, Erik Filip*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under A hemställa, att riksdagen med bifall till motionen II: 893, av herr Hamrin i Jönköping och herr Nyberg, måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 42 i vad densamma avsåge försöksverksamhet med friare regler för försäljning av starköl men bemyndiga Kungl. Maj:t att under åren 1967 och 1968, utan hinder av rusdrycksförsäljningsförordningen, medgiva den försöksverksamhet i övrigt på det nykterhetspolitiska området, som förordats i propositionen.

Herr **WÄRNBERG** (s):

Herr talman! I den allmänna debatten för ett par år sedan om införande av mellanöl poängterades livligt från tillskyndarnas sida, att en viss nykterhetspolitisk vinst kunde väntas uppstå genom att konsumtionen av starköl skulle pressas tillbaka; och när man inte behövde gå till systembolaget för att få ett gott öl, som det sades, skulle man också avstå från att köpa starkare varor. Från motståndarnas sida hävdades att det var den vanliga pilsnern som skulle röna hårdaste konkurrensen av mellanölet och att konsumtio-

nen på detta sätt skulle styras från en svagare till en starkare dryck.

När nu ett helt kalenderår har gått i omgången med den nya ölsorten, kan man konstatera att det sist nämnda alternativet har blivit verklighet.

År 1964, som var det sista mellanölsfria året, förtärdes sammanlagt 246 miljoner liter öl varav bara 19 miljoner var starköl.

År 1966 — det första hela år då starköl såldes — hade ölförbrukningen stigit till 293 miljoner liter. Starkölet hade då gått ned med futtiga 4 miljoner liter, men pilsnern hade minskat med 109 miljoner liter. Denna minskning och nästan ytterligare 50 miljoner liter kompensades av mellanölet.

Denna starka ökning av ölkonsumtionen har inneburit att förbrukningen av ren alkohol per vuxen innevånare i Sverige mellan åren 1964 och 1966 har stigit med 12 procent och nått en nivå som är högre än det stora fylleriåret 1956. Någon nedgång av rusdryckskonsumtionen har inte heller skett, liksom inte heller någon nedgång i antalet fylleriförseelser.

Konsumtionsökningen och övergången till mellanöl från pilsner har inte skett utan vidare. Vanliga människor skulle jag knappast tro kan skilja mellan öl med olika alkoholhalt; de har troligen lättare att skilja olika märken åt. De har därför inte heller köpt mellanöl. Nej, konsumtionsökningen åstadkoms genom den väldiga reklamkampanj som igångsattes och som kostnadsfritt understöddes av massmedia, såväl radio och TV som den dominerande tidningspressen.

Det ligger i sakens natur att en sådan reklamkampanj knappast kommer att igångsättas för en försöksförsäljning av starköl i begränsad omfattning, dels därför att det knappast lönar sig för den begränsade geografiska försäljning det här är fråga om, dels därför att det för försäljarna gäller att sköta försöket så snyggt som möjligt så att man kan komma tillbaka på basis av försöks-

Ang. försöksverksamhet på det nykterhetspolitiska området verksamheten. Sedan kommer säkert inga hämningar att finnas, på samma sätt som några sådana inte har funnits hos reklamakarna för mellanölet.

Mot bakgrunden av detta resonemang hävdar vi reservanter att försöksförsäljningen av starköl kommer att bli ett prov utan värde. Försäljningen kommer helt enkelt inte att ske under realistiska former, dels på grund av den uteblivna reklamen och dels på grund av att man kommer att försöka sköta det här försöket så snyggt som möjligt.

Vi hävdar vidare att den alkoholpolitiska utredningen har ett mycket stort obearbetat stoff från mellanölförsäljningen och att denna försäljnings nykterhetspolitiska perspektiv först borde granskas. Det kan i detta sammanhang nämnas att riksåklagaren i sitt remissvar har framhållit att ungdomar i icke oväsentlig omfattning dricker mellanöl i berusningssyfte. Vidare har överståthållarämbetet erinrat om att mellanölet har medfört stora olägenheter i Stockholms city och att frivilliga inskränkningar i försäljningsrätten måst införas. Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län framför liknande synpunkter. När man nu från storstadshåll ändå tillstyrker den friare försöksverksamheten med starköl är det med den klara reservationen att ingen försöksverksamhet får ske vare sig i Stockholm eller i Göteborg.

Av det sagda framgår att arbete inte fattas för utredningen utan att ge sig på de föreslagna — i mitt tycke icke rättvisande — provförsäljningarna av starköl.

Skall sedan ytterligare en synpunkt läggas på ölhanteringen skulle det väl vara att återuppliva litet historik. För några år sedan tillkom starkölet för att minska spritförsäljningen. Det lyckades inte, men så infördes mellanölet för att konkurrera med starkölet. Detta lyckades till en del men den svagare pilsnern fick den största smällen. Men 25 procent starköl fick man bort, och betydande försäljning i butikerna ändå

mera, och hopp finns att utvecklingen fortsätter åt samma håll. Vore det då inte klokt att låta starkölet dö sotdöden?

Reservationen i utskottsbetänkandet vänder sig bara mot den friare starkölförsäljningen, men jag kan ändå inte undgå att nämna ett par ord om försöksverksamheten med försäljning av spritdrycker i teaterfoajéer. Jag begriper inte hur försöksverksamheten i detta fall skall mätas, men det spelar mindre roll. Jag tror inte på några nykterhetspolitiska vådor av detta försök, och jag tror inte det blir några stora reklamkampanjer. Men inkompetensförklarar inte teatern härmed sig själv? Säger man inte med detta att konsten inte kan njutas på rätt sätt om man inte får påverka sitt eget stämningsläge med alkohol? Det måste vara trist för en teateraktör att veta att man måste ha alkohol att locka med för att få publik. När kommer de stora biograferna efter? Jag skulle i sanning vilja säga: Kulturen i vårt land sitter trångt!

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid föreliggande betänkande fogade reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Näsström* (s), *Eric Carlsson* (cp), *Stadling* (s), *Per Jacobsson* (fp), *Erik Olsson* (s), *Hedström* (s), *Dahlberg* (s), *Magnusson* (s), *Dahl* (s), *Åkesson* (fp), *Erik Filip Petersson* (fp), *Eric Gustaf Peterson* (fp), *Bengtson* (cp), *Svensson* (s), *Manne Olsson* (s), *Lars Larsson* (s), *Yngve Persson* (s) och *Lundström* (fp).

Herr **ERIKSSON, EINAR**, (s):

Herr talman! När det gäller frågor som rör brända och destillerade drycker följer herr Wårnberg och jag alltid var sin linje. Eljest är vi ganska samstämmiga i våra uppfattningar.

Jag tycker att herr Wårnberg nu gör denna fråga större än det finns anledning till. Oavsett hans starka argumentering för reservationen är detta än-

Ang. försöksverksamhet på det nykterhetspolitiska området

dock en diskussion som vi får ta när dessa frågor i vanlig ordning har beretts av nykterhetspolitiska kommittén. Det gäller för övrigt här en ganska liten sak, nämligen en försöksverksamhet på ett begränsat område i vad den avser den fria försäljningen av starköl.

Det kanske kan vara riktigt, såsom herr Wärnberg framhåller, att denna försöksverksamhet kommer att bli ett prov utan värde. Men vad vet man ännu om detta? Det är väl då lika bra att göra detta försök, eftersom vi därigenom kan få ett sakligt material att bygga våra värderingar på.

Jag kan eljest i långa stycken ge herr Wärnberg rätt i hans bedömning av ölhanteringen i landet. För min personliga del har jag heller ingenting emot att starkölet lider sotdöden, eftersom vi nu på marknaden har fått infört ett öl som är acceptabelt. Men även det ölet vänder sig ju herr Wärnberg och alla de som instämde med honom emot, trots att dess införande varit en av förutsättningarna för att konsumtionen av starkölet skulle minska.

Om det vidare, mot förmodan, skulle inträffa någon olycka i de områden, där försöksverksamheten skall bedrivas, har Kungl. Maj:t möjlighet att omedelbart avbryta försöksverksamheten.

Det förefaller mig vidare som om utredningsmännen anser att denna försöksverksamhet skulle kunna främja deras utredningsarbete. En praktiskt taget enhällig kommitté står också bakom förslaget. Endast en enda av kommitténs ledamöter har ansett att man inte bör bedriva denna försöksverksamhet. Utskottet för sin del har tagit fasta just på den omständigheten. Därför tror jag mig utan några större samvetsbetänkligheter ändå kunna yrka bifall till bevillningsutskottets betänkande i detta ärende.

Herr WÄRNBERG (s):

Herr talman! Jag tror att herr Einar Eriksson något har missförstått mig.

Reservanterna tror helt enkelt inte att det kommer att ske några olyckor alls under denna försökstid. Det är därför vi säger att det är ett prov utan värde. Man kommer helt enkelt att hålla igen och sköta det hela så att det inte sker några olyckor, när man vet att det är en försöksverksamhet.

Jag tror inte alls att det blir någon katastrof. Däremot tror jag att katastroferna inträffar när vi fått detta genomfört på de felaktiga premisserna att det går att sköta det hela.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande vardera punkten av utskottets i förevarande betänkande gjorda hemställan.

Därefter gjorde herr talmannen enligt de rörande punkten A förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid betänkandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Wärnberg begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 33 punkten A, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning.

Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Wärnberg* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha va utfallit sålunda:

Ja — 87;
Nej — 45.

Därjämte hade 7 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Sedermera bifölls på gjord proposition utskottets i punkten B gjorda hemställan.

Vid förnyad föredragning av bankoutskottets utlåtande nr 17, angående verkställd granskning av riksdagens lö-nedelegations verksamhet under år 1966, lades utlåtandet till handlingarna.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtande och memorial:

nr 24, angående verkställd granskning av riksdagsbibliotekets styrelse och förvaltning; samt

nr 25, angående överlämnande till statsutskottet av vissa motioner, såvitt de hänvisats till bankoutskottet.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Ang. minimibesättning å fartyg

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtande nr 24, i anledning av väckta motioner angående minimibesättning å fartyg.

Första lagutskottet hade behandlat två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 345 i första kammaren av fröken *Mattson m. fl.* samt nr 431 i andra kammaren av herr *Carlsson* i Göteborg *m. fl.* I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till

Ang. minimibesättning å fartyg

Kungl. Maj:t som sin mening uttala, att vid fastställande av minimibesättning å fartyg överensstämmelse i praxis borde eftersträvas till vad riksdagen och föredragande departementschefen uttalat såsom grundläggande synpunkter vid säkerhetslagens tillkomst; samt att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t begära en skyndsam utredning rörande principerna för lagstiftningens tillämpning vid bestämmande av minimibesättning å fartyg.

Utskottet hade i det nu ifrågakvarande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att förevarande motioner, I: 345 och II: 431, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr LOKANDER (s):

Herr talman! Jag är självklart fullt medveten om att det inte är populärt att här i kammaren hålla några längre anföranden till försvar för en av utskottet avstyrkt motion. För att inte något missförstånd skall uppstå anser jag det emellertid nödvändigt att i avslutning till motionerna I: 345 och II: 431 beröra bakgrunden till desamma.

Den 19 november 1965 beslöt riksdagen att bifalla en kungl. proposition med förslag till lag om säkerheten på fartyg m. m. I denna lag har införts en bestämmelse om minimibemannning, och i lagens 6:e kap. 2:a och 3:e §§ har uttryckligen uppdragits till kungl. sjöfartsstyrelsen att i samråd med berörda organisationer inom sjöfartsnäringen utarbeta och fastställa såväl kvantitativa som kvalitativa föreskrifter om minimibemannning för fartyg, sysselsatta inom olika verksamhetsområden.

De av sjöfartsstyrelsen i första hand för 40 fartyg av olika storleksordning och sysselsättning inom olika fartområden fastställda minimibemanningarna överklagades emellertid hos Kungl. Maj:t av samtliga berörda parter. Efter beredning inom kommunikationsdepartementet fastställde regeringen den 30

Ang. minimibesättning å fartyg

december 1966 definitiva bestämmelser rörande minimibesättning ombord på dessa 40 fartyg.

De här fastställda bestämmelserna om minimibemannning blev något av en chock för de ombordanställda. Här hade man väntat sig att den nya lagen om säkerhet på fartyg skulle komma att innebära en bättre trygghet för de ombordanställda än som tidigare varit fallet. Konsekvenserna av det fastställda beslutet rörande minimibemannning å dessa 40 första fartyg innebär en utveckling i rakt motsatt riktning. De synpunkter som man från sjöfartsstyrelsen och de ombordanställdas organisationer framfört rörande minimibemanningen har man inte i något avseende tagit hänsyn till. Inte heller har man ansett det vara nödvändigt att inom minimibesättningens antal fastställa några egentliga kvalifikationskrav, utan man har nöjt sig med att fastställa en minimibemannning med så eller så många matroser respektive motormän och så eller så många övriga, alltså icke kvalificerade besättningsmän. Detta tillvägagångssätt är så mycket allvarligare som det i lagen om säkerheten på fartyg fastslås, att om man till ett fartyg icke kan få fram en ersättare för en kvalificerad sjöman, exempelvis en matros, är det tillräckligt att inom ramen för minimibesättningen påmönstra ytterligare en icke kvalificerad besättningsman.

Enligt §§ 2, 3 och 26 sjölagen är befälhavaren ansvarig för att ett fartyg är betryggande bemannat innan det går till sjöss. Den bedömningen och det ansvaret tycks nu, herr talman, ha flyttats över på departements- eller regeringsnivå.

Under det senaste världskriget omtom genom olika krigshandlingar 1 368 sjömän anställda ombord på fartyg i den svenska handelsflottan. Ingen av dessa sjömän tvingades ut på den resa som skulle bli hans sista. Sjömanslagen innehåller en bestämmelse som ger en sjöman rätt att mönstra av sitt far-

tyg om detta är destinerat till en plats där det råder farsot, krig eller krigsfara och det alltså föreligger en risk-situation för fartyget eller de ombordanställda. Någon motsvarande bestämmelse finns inte när det gäller den risk som kan uppstå genom att ett fartyg går till sjöss utan betryggande bemanning. Här har de ombordanställda ingen möjlighet att ta ställning till den uppkomna situationen, utan befinner sig i ett uppenbart tvångsläge.

När det gäller bestämmelsen om minimibemannning kan uppstå en situation, där befälhavaren bedömer den fastställda minimibemanningen som icke betryggande för fartygets eller besättningens säkerhet och vägrar att gå till sjöss med fartyget. Här uppstår en konflikt mellan befälhavarens ansvar och skyldighet enligt §§ 5 a och 26 sjölagen och skyldigheten att respektera den för vederbörande fartyg fastställda minimibemanningen. Här är alltså fråga om en tvångssituation, där vanliga normala säkerhetsbegrepp helt satts ur spel. I händelse en sådan situation skulle uppstå, har Sveriges fartygsbefälsförening förklarat sig helt ställa sig bakom den befälhavare som av sitt rederi blir utsatt för ansvarstalan eller repressalier för att han icke ansett sig kunna ta hänsyn till den bestämmelse om minimibemannning som fastställts för fartyget i fråga utan i kraft av en kanske mångårig erfarenhet som befälhavare betraktar fartyget som icke betryggande bemannat och vägrar gå till sjöss, innan besättningen i kvantitativt eller kvalitativt avseende kompletterats.

När det gäller fartyg tillhörande flera ansvarskännande rederier — och dessa är, herr talman, utan tvivel det stora flertalet — kommer med all säkerhet icke en sådan här situation att uppstå. Dessa rederier kommer inte att vare sig av prestigeskäl eller ekonomiska skäl visa en sådan omdömeslöshet som att tvinga en befälhavare att oavsett konsekvenserna för fartygets och besättningens säkerhet blint följa

Ang. minimibesättning å fartyg

Herr SVEDBERG, ERIK, (s):

upp en fastställd minimibemannning som i sin praktiska tillämpning är fullständigt orimlig. Konsekvenserna av beslutet kan bli att mindre ansvarskännande redare — och sådana finns förvisso också — vilkas omsorg om de ombordanställdas trygghet och säkerhet ej överensstämmer med vad som fordras av en redare i dag, med åberopande av att fartyget är bemannat i enlighet med Kungl. Maj:ts beslut, kräver att befälhavaren skall gå till sjöss — detta kanske i strid mot befälhavarens genom mångårig praktisk erfarenhet välgrundade uppfattning.

Det är inget tvivel om att fastställande av bestämmelser rörande fartygens minimibemannning är en svår och komplicerad fråga. Den saken är man även inom lagutskottet klar över. Det finns anledning för mig och mina medmotionärer att uttala vår uppskattning av det arbete som från utskottets sida lagts ned för att få klarhet i inte bara hur departementet utan även de berörda parterna ser på den situation som uppstått i samband med de bestämmelser rörande minimibemannning som fastställdes den 30 december 1966.

Det är helt enkelt en ohållbar situation som uppstått genom att säkerhetsbegreppet i anslutning till minimibesättningarna helt ställts åt sidan. Uppfattningarna om minimibesättningens storlek för att ett fartyg skall anses betryggande bemannat är synnerligen delade. De ombordanställdas organisationer har en mening, sjöfartsstyrelsen en annan och slutligen Sveriges redareförening och kommunikationsdepartementet en tredje uppfattning. Det är en fullkomligt omöjlig situation, och det är mot den bakgrunden man måste se den fråga som vi nu behandlar.

Herr talman! Med detta anförande vill jag i anslutning till de synpunkter jag här framfört yrka bifall till motionerna I: 345 och II: 431.

Herr Lokander här har talat för har behandlats av första lagutskottet som i ett enhälligt utlåtande avstyrkt dem. I motionerna hemställes att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening uttala att vid fastställande av minimibesättning å fartyg överensstämmelse i praxis eftersträvas till vad riksdagen och föredragande departementschefen uttalat såsom grundläggande synpunkter vid säkerhetslagens tillkomst samt att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t begära en skyndsamt utredning rörande principerna för lagstiftningens tillämpning vid bestämmande av minimibesättning å fartyg.

Yrkandet i motionens kläm är egentligen ganska märkligt. Hade yrkandet gällt en ändring av lagen som sådan, hade det inte funnits något att invända. Men nu har kritiken mot lagen kommit att gälla dess tillämpning där man alltså begär en ändring. Det är väl en sak som riksdagen rätteligen inte brukar lägga sig i.

Eljest är motivet till motionerna helt enkelt att man är rädd för att föreskrifterna om minimibesättningar för vissa fartyg i praktiken skall komma att påverka fartygens normalbesättningar, så att bemanningen minskas och kvalifikationerna försämrats.

Vid ärendets behandling har utskottet varit i tillfälle att höra representanter för berörda organisationer. Utskottet har därvid kunnat konstatera att organisationerna inte har någon enhälligt syn på dessa frågor. Samtidigt har utskottet fått klart för sig att såväl myndigheter som organisationer noga följer utvecklingen på detta område. Det kan därför förväntas att motåtgärder blir vidtagna, om lagen får följderna som inte varit avsedda. Då lagen varit i kraft endast kort tid, kan inte heller några slutsatser nu dras i det hänseendet.

Herr Lokander sade att Kungl. Maj:ts fastställande av dessa bestämmelser har

Ang. enskild arbetstagares skadeståndsskyldighet enligt lagen om kollektivavtal
 verkat som en chock för det ombordanställda sjöfolket.

De som läst motionen vet ju redan att det har träffats ett avtal och att Sjöfolksförbundet och Stewardföreningen är med på detta. Jag vet inte om herr Lokander menar att sjöfolket egentligen endast inrymmer Fartygsbefälsföreningen. I varje fall har vi inom utskottet med tanke på att denna lag, som sagt, endast varit i kraft kort tid yrkat avslag på motionerna.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt därunder framkomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och förklarades den förra propositionen, som upprepad, vara med övervägande ja besvarad.

Ang. enskild arbetstagares skadeståndsskyldighet enligt lagen om kollektivavtal

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 25, i anledning av väckta motioner angående enskild arbetstagares skadeståndsskyldighet enligt lagen om kollektivavtal.

Till behandling hade andra lagutskottet förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr I: 67, av herr *Brundin*, och nr II: 91, av herr *Fridolfsson* i Stockholm *m. fl.*

I motionerna vilka voro likalydande, hade yrkats, att riksdagen skulle besluta sådan ändring av § 8 i lagen om kollektivavtal, att enskild arbetare vid åsidosättande av sina förpliktelser enligt kollektivavtal eller sagda lag ej i något fall ådömdes skadestånd till högre belopp än 600 kronor.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

att förevarande motioner, I: 67 och II: 91, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts av herr *Hübinette* och fröken *Wetterström*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen, med bifall till förevarande motioner, I: 67 och II: 91, måtte för sin del antaga i reservationen infört förslag till lag om ändrad lydelse av 8 § lagen den 22 juni 1928 (nr 253) om kollektivavtal.

Herr HÜBINETTE (h):

Herr talman! När frågan om revidering av 200-kronorsregeln i lagen om kollektivavtal för något år sedan var uppe till diskussion här i riksdagen, begärde motionärerna en utredning i frågan. Framställningen avsågs den gången, och motiveringarna var då ungefär desamma som nu. Man anser bl. a. att några mer påtagliga nackdelar av att regeln varit oförändrad i snart 40 år inte kan påvisas. Detta är väl en sanning med modifikation. För 40 år sedan utgjorde en arbetstagar, som stod och sysslade med en produktionsdetalj, en mer enskild enhet. Om vederbörande avstod från att arbeta, strejkade eller gick ifrån sitt arbete, betydde det inte så rasande mycket. Nu är varje arbetstagar inlemmad i ett stort maskineri, är en kugge i en line eller ett löpande band, och när några av de kuggarna under en eller flera tidsperioder avstår från att arbeta, måste det naturligtvis orsaka en betydligt större skada än vad det gjorde i det först relaterade fallet, som ligger 40 år tillbaka i tiden. Jag tror att utskottet där har fel i sin uppfattning.

Vidare hänvisar utskottet till att förening som är bunden av kollektivavtal har lagstadgad skyldighet att ingripa då olovliga stridsåtgärder planeras. Det är riktigt, och den ingriper väl också när så är påkallat. Men utskottet anför

Ang. enskild arbetstagares skadeståndsskyldighet enligt lagen om kollektivavtal

även att sådana stridsåtgärder många gånger vidtagits i hastigt mod i en situation, där arbetstagaren av en eller annan anledning blivit förargad, och då tar han naturligtvis inte rättelse av att en ombudsman från föreningen kommer och påtalar det felaktiga i åtgärden.

Oaktat allt detta säger ju arbetsdomstolens ordförande att nuvarande ordning är otillfredsställande, därför att behovet av differentiering av skadeståndsbeloppet med hänsyn till individernas olika grad av medverkan självfallet numera inte kan tillgodoses. I dagarna har kungjorts ett domslut rörande en olovlig strejk vid Eriksbergs varv. Företagsledningen anser att de belopp som har utdömts, i det ena fallet 100 kronor och i det andra 200 kronor, å ena sidan naturligtvis inte alls täcker den uppkomna skadan men å andra sidan ger för litet utrymme för differentiering. Det är ett ganska märkligt domslut. I det fall man utdömt 100 kronor hade vederbörande avstått från arbete under en dag, och där man utdömt 200 kronor i skadestånd hade vederbörande avstått från arbete i två dagar. Då frågar man sig hur domslutet skulle ha blivit om de hade varit borta i tre dagar.

Jag kan inte förstå att man här i riksdagen skall vara så ängslig för att verkligen åstadkomma en naturlig anpassning av denna regel till det nu gällande penningvärdet. Det sades i fjol, kanske mera under hand, av dem som var väl initierade i förhållandena, att den utredning som då föreslogs möjligen var litet för känslig och att det hade varit bättre om ett belopp preciserats, vilket hade varit lättare att acceptera. I år försöker motionärerna gå den vägen, men det tycks inte hjälpa.

Skall sanningen fram i denna fråga, föreligger naturligtvis en viss politisk rådsla för de stora grupper det här gäller. Jag tror att dessa farhågor är överdrivna. Riksdagens anseende skulle säkert stärkas om man drog konsekven-

terna av den ekonomiska politik som förs i detta hus.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den reservation som är fogad till andra lagutskottets utlåtande nr 25.

Herr förste vice talmannen **STRAND** (s):

Herr talman! Det är riktigt som herr Hübinette har sagt att samma yrkanden för ett par år sedan behandlades i andra lagutskottet och sedermera i riksdagen. Motivet för yrkandet om en höjning av maximibeloppet 200 kronor var vid det tillfället huvudsakligen det, att det har slutits kollektivavtal också för sådana anställda som har relativt höga löner och för vilka 200 kronor just inte betyder någonting när det gäller sådana intressen där avtalsstridiga konflikter kom i fråga.

Utskottet framhöll då att konflikter av den arten är relativt fåtaliga i landet, vilket tyder på att skadeståndsskyldigheten inte spelar någon större roll. När 200 kronor hade ett större värde än i dag förekom sådana konflikter i ungefär samma omfattning som de har förekommit sedan pengarna blivit mindre värda genom den utveckling som ägt rum sedan 1928, då lagen antogs.

Jag förstår att herr Hübinette lider av att dessa 200 kronor inte nu ändrats till ett belopp som motsvarar penningvärddeförsämringen, men han fäster inget avseende vid om det har någon betydelse eller ej. Värdet för honom ligger i att om man en gång fastställt beloppet till 200 kronor, skall det vara 600 kronor om penningvärdet har förändrats så sedan den tidpunkt lagen tillkom. För differentieringen av skadeståndsskyldigheten vet jag inte om beloppet har någon betydelse. Om arbetsdomstolen anser att de parter som är åtalade har medverkat i olika grad i en sådan avtalsstridig konflikt är det deras sak. Om arbetsdomstolen tycker

Ang. uttagningen till specialundervisning av elev i grundskolan

att beloppet är så lågt att samma belopp kan utdömas för samtliga deltagare i konflikten är detta helt och hållet beroende av domstolens egen bedömning.

Herr talman! Vi har inom andra lagutskottet inte funnit sådan utveckling inom området i övrigt föreligga att det finns skäl till en ändring. Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr HÜBINETTE (h):

Herr talman! När herr förste vice talmannen Strand säger att sådana här strejker är relativt fåtaliga, kanske påståendet utifrån hans utgångspunkt i och för sig är riktigt. Jag sade dock nyss att arbetsdomstolen har avkunnat en dom över en sådan strejk, och ser man på antalet deltagare som finns fogade till domslutet, finner man att det är ganska avsevärt.

Jag har dessutom ett litet dokument som säger att svetsare vid CTC-verken genomför en sittstrejk. Ideligen kommer sådana här olovliga strejker till stånd, och jag tycker det är felaktigt att påstå att de är relativt fåtaliga. Det är klart att strejkerna förorsakar näringslivet, som redan är hårt pressat, ganska stora svårigheter.

Herr förste vice talmannen Strand ironiserar litet över min inställning och påstår att jag lider hårt härav. Jag vill genmäla att jag naturligtvis inte lider rent personligen, ty hemma hos mig har det inte förekommit någon vild strejk och kommer förmodligen inte att göra det heller, men jag tycker att rätt skall vara rätt. Summan 600 kronor står inte alls i proportion till det förändrade penningvärdet. Skall man rätta sig efter nivån på penningvärdet i dag, kommer man till väsentligt högre belopp. Motionärerna har emellertid varit hovsamma, och vi reseranter tycker liksom de att man skall stanna vid 600 kronor och därmed modifiera uttaget något.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till reservationen.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Hübinette* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 25, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Ang. uttagningen till specialundervisning av elev i grundskolan

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 26, i anledning av väckta motioner angående uttagningen till specialundervisning av elev i grundskolan.

Andra lagutskottet hade till behandling förehåft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr I: 442, av herr *Carlsson, Eric, m. fl.*, och nr II: 561, av herr *Johansson* i Skärstad och herr *Dockered*, i vilka likalydande motioner anhållits, att riks-

Ang. uttagningen till specialundervisning av elev i grundskolan dagen för sin del måtte besluta om den ändrade lydelse av 25 § skollagen, som angivits i motionerna, vilket förslag avsåg, att uttagning av elev till specialundervisning alltid skulle kräva föräldrarnas medgivande.

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motioner, I: 442 och II: 561, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits, utom av annan, av herr *Carlsson, Eric*, vilken ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till förevarande motioner, I: 442 och II: 561, måtte för sin del antaga i reservationen infört förslag till lag om ändrad lydelse av 25 § skollagen den 6 juni 1962 (nr 319).

Herr **CARLSSON, ERIC**, (cp):

Herr talman! Detta andra lagutskottets utlåtande nr 26 behandlar frågan om hur uttagning av elev i grundskolan till specialundervisning skall ske. I motionerna I: 442 och II: 561 yrkas på ändring i 25 § skollagen, ett yrkande som följs upp genom den reservation som jag har antecknat till utskottets utlåtande. Den ändring av lagen som motionärerna vill ha innebär att grundskolans idé om en modern tillvalsskola skall avse *alla* elever, med tonvikt på ordet *alla*.

Valet av studieväg inom skolan skall i princip bygga på elevernas och föräldrarnas fria val. Det framgår också av 25 § skollagen, där det heter: »Studieväg för elev i grundskolan väljes av föräldrarna efter samråd med eleven och sedan upplysningar lämnats av skolan.» Så långt är allt gott och väl. Men denna paragraf innehåller ytterligare en mening, och det är där vi motionärer vill ha en ändring. Meningen lyder: »Uttagning till specialundervisning av elev i grundskolan sker genom

skolans försorg, sedan föräldrarna fått tillfälle att yttra sig.»

Det fria tillvalet har i läroplanen för grundskolan tillmätts mycket stor betydelse för att en individualisering skall kunna ske, och det har formats på följande sätt i läroplanen: »I grundskolan skall föräldrarna i samråd med eleven inom en given ram själva bestämma vilket studiemål eleven skall försöka uppnå. Valet av studieväg, där alternativa sådana finns, skall vara fritt. Eleven skall alltså inte hänvisas till studieväg på grundval av ett av skolan företaget urval. I förekommande fall får valet av tillvalsgrupp eller linje göras även i strid mot elevens begåvningsmässiga förutsättningar, såsom dessa uppfattas av skolan.» Det betyder att inga spärrar finns för tillträde till de olika tillvalsgrupperna eller linjerna. En elev kan således inte, trots klena studieresultat, hindras fortsätta på en mera teoretisk studieväg skolan igenom.

Vidare betonas den betydelse det upprepade tillvalet har. Det gäller ju för varje årskurs att man har att välja mellan alternativa studievägar. Det framgår också hur viktigt det fria tillvalet bedöms vara. I undervisningsplanen betonas att principen om det fria, upprepade tillvalet är ett av fundamenten för grundskolan. Den har betydelse för högstadiet utformning, såväl organisatoriskt som pedagogiskt.

Det fria tillvalet är ett medel för att underlätta individualiseringen i skolarbetet, som jag förut sade. Det sägs också att detta fria val redan i skolan är en grundläggande övning i demokratins sätt att arbeta. Det heter i planen: »Det fria tillvalet bör slutligen, om det görs på rätt sätt, bidra till att eleverna får ökad kännedom om sig själva, om sina egna förutsättningar och begränsningar samt om värdet av personlig målinriktning. Det bör också bidra till att utveckla en ansvarskänsla och redobogenhet att ta följderna av det val som gjorts.» Tillvalssystemet

Ang. uttagningen till specialundervisning av elev i grundskolan

blir om det rätt tillämpas, säger man, ett värdefullt medel vid skolans fostran av eleverna. Det fria tillvalet har betydelse inte blott för den enskilda eleven utan också för skolan i dess helhet. Det förutsätter nämligen från föräldrarnas sida intresse för elevernas och skolans problem. Det fria tillvalet kan också väntas medföra ett engagemang från föräldrarnas sida i fråga om barnens utbildning, vilket är av största betydelse för skolans utveckling och för samverkan mellan hem, skola och samhälle. Man betonar också mycket starkt att en ökande föräldraaktivitet innebär ett intensifierat och breddat samarbete mellan hem och skola, vilket främjar trivseln i det dagliga skolarbetet, stöder föräldrarna och lärarna i deras gemensamma fostrargärning.

Efter all denna lovsång om rätten till ett fritt val är det minst sagt med en viss förvåning man sedan finner, att denna rätt inte gäller *alla* skolans elever. Det heter nämligen i undervisningsplanen — jag ber att få citera ännu ett litet avsnitt ur den: »Rätten till fritt val av studieväg gäller med ett undantag. Vid överförande av elev till specialundervisning måste — även om normalt enighet bör kunna nås mellan skolan och målsmännen — skolans bedömning av elevens behov och möjligheter som en yttersta åtgärd få träda före rätten att välja studieväg.» Det innebär alltså att man tar bort rätten att välja studieväg när det gäller elever som har svårt för sig i skolan och som man anser det nödvändigt att hänvisa till specialklass.

Den vanligaste formen av specialklasser är hjälpklasserna, dit man för elever som av någon anledning har svårt att följa det vanliga skolarbetet. Dessa specialklasser har, det skall erkännas, en mycket stor betydelse genom att varje elev tack vare dem får den rätta studietakten. De skapar möjligheter att ge eleven en undervisning som bygger på hans förutsättningar och läggning. Men det är också angeläget

att denna specialundervisning får den karaktär som man enligt undervisningsplanen syftar till — den skall vara ett stöd och en hjälp för eleverna. Föräldrarnas frivilliga medverkan är väsentlig då det gäller elever som skall gå i hjälpklass.

Ecklesiastikministern uttalade i proposition nr 54/1962 att man skulle söka bygga på föräldrarnas frivilliga medverkan i dessa sammanhang, men han tillade att om trots allt hänvisning skulle behöva ske mot föräldrarnas vilja bör skälen därtill framgå av uttagningshandlingarna. Detta har också utskottet mycket starkt betonat, och man skulle kanske inte ha så mycket att säga om det verkligen vore så som utskottet har sagt i sitt utlåtande på grundval av uppgifter från skolöverstyrelsen.

Tyvärre är emellertid verkligheten något annorlunda. Det finns exempel på att man inte alltid gör ett riktigt urval — detta faktum erkännes i dag också från lärarhåll. Man vet att antalet specialklasselever från olika lärare varierar starkt. Det finns klasser där man varje år har en eller flera elever som enligt läraren måste skickas till specialklass; i andra klasser förekommer det ytterst sällan att elever skickas till specialklass.

Överflyttning till specialklass innebär ett allvarligt ingrepp i en människas liv, ett ingrepp som kan påverka och som påverkar denna människas möjligheter och inställning till samhället för all framtid. Man måste ha rätt att kräva att en objektiv bedömning ligger till grund för överflyttningen, men ett sådant underlag existerar inte alltid. Man måste ha garantier för att en elevs svårigheter inte hottnar i sådant som miljöombyte, ett nytt och främmande beteendemönster hos kamraterna, kontaktsvårigheter med lärare och kamrater eller medicinska indikationer som en grundlig läkarundersökning skulle ha kunnat komma till rätta med.

Ang. uttagningen till specialundervisning av elev i grundskolan

När den nya skollagen antogs år 1962 framhölls från olika håll den varsamhet som erfordras vid handläggningen av frågan om elevs placering i specialklass. Det intressanta var emellertid att läsa remissyttrandena. Socialstyrelsen som har att handlägga barn- och ungdomsverksamheten avstyrkte mycket bestämt möjligheten att med tvång kunna flytta över elever till specialklass. Den psykiatriska gruppen inom karolinska institutet hade också starka erinringar att göra och betonade mycket starkt den försiktighet som måste iaktas för att man inte på något sätt skulle träda elevens rätt för nära. Med utgångspunkt just från den medicinska bedömningen måste skolhälsovården ur alla synpunkter byggas upp för att om möjligt en riktig bedömning av elevernas hela situation skall kunna ske; det gäller naturligtvis skolans alla elever men framför allt specialklasseleverna.

Hjälpklassen får inte bli en klass dit man skickar elever som på något sätt är obekväma. Eleverna och deras föräldrar måste kunna känna förtroende mot skolan och veta att varje elevs rätt och möjligheter garanteras.

Från dessa utgångspunkter ter sig den fullmakt som skolan har både oroande och skrämmande. Det är mot den bakgrunden som man får se socialstyrelsens bestämda avstyrkande av att skolan skulle ges en sådan fullmakt. Dessutom avviker ett sådant förfarande från principen om det fria tillvalet för eleverna.

Någon kanske frågar sig varför jag har engagerat mig i denna fråga. Jag har mött denna problematik under många år som skolstyrelseordförande. Jag har fått vara med om att flytta över elever till hjälpklass. Men under dessa många år har jag inte mött något fall då det har rått delade meningar mellan skolstyrelse och vederbörande föräldrar. Däremot har det inträffat att det uppstått delade meningar mellan vederbörande föräldrar och den rektor som handlagt ärendet. Det är angeläget att

man i dessa fall får tillfälle att lyssna till föräldrarna, hjälpa dem, ge dem anvisningar och tips om vilka möjligheter som finns och att ge dem den bestämda känslan av att alla möjligheter har prövats för att barnen skall få den skolgång som är lämplig för deras vidkommande. Jag har lärt mig att föräldrar som är måna om sina barn, när alla möjligheter och vägar har prövats, också har godkänt och accepterat specialklasserna.

Utgångspunkten bör enligt mitt förmenande vara att den möjligheten skrivs in i lagen att föräldrarnas medgivande erfordras innan en elev skickas till specialklass. Det förhållandet att föräldrarna har ett ord med i laget och är den part som får ta slutlig ställning i frågan innebär att man kan bevara hemmets positiva inställning till skolan. Man kan från skolans sida därigenom medverka till att förstärka samarbetet mellan skola och hem på likvärdig grund till gagn för dessa elever som behöver ett alldeles speciellt stöd och en särskild hjälp för att kunna klara skolan. Vi vet att en positiv föräldrinställning i allra högsta grad underlättar elevernas arbete i skolan. Det är alldeles klart att om föräldrarna får den känslan att de befinner sig i underläge gentemot skolan när det gäller det käraste som föräldrarna har — barnen, deras skolgång och utbildning — och känner med sig att de har förlorat rätten att kunna få välja väg för sina barn, så uppstår det lätt hos dem en negativ inställning till skolan.

Man kan anlägga många synpunkter på hjälpklasserna. Det är intressant att se hur utskottet också på grundval av uppgifter det erhållit från skolöverstyrelsen uppger att det finns många kommuner i vårt land där man i dag inte överför elever till specialklasser mot föräldrarnas vilja. Man har alltså där kommit fram till att det lämpligaste är att man har föräldrarnas medverkan och medgivande bakom sig i de åtgärder som vidtas i skolan.

Ang. uttagningen till specialundervisning av elev i grundskolan

Det är också intressant att notera att Lärartidningen på ett framträdande sätt tagit upp en diskussion om hjälpklasserna och deras status. Man uttalade därvid att specialklasserna i våra skolor idémässigt är de sista auktoriserade resterna av ett urvalssystem med uråldriga anor.

Man påpekar vidare att eleverna på nästan alla andra områden i skolan får vandra fritt mellan de olika linjerna ända upp till det gymnasiala skolstadiet. Hjälpklass eleverna och deras föräldrar har berövats denna möjlighet och rätt att välja den väg som man anser vara den lämpliga och riktiga. Jag tror att man både från skolsynpunkt och från arbetssynpunkt skulle vinna på att bestämma sig för att föräldrarnas medgivande skulle fordras för varje placering av eleverna i skolan. Detta är i linje med den allmänna strävan och den målsättning som skolan i dag har beträffande det frivilliga studievalet. Det är denna insäntning som ligger bakom föreliggande motion och min reservation i detta ärende.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till denna reservation.

Häri instämde herr *Svanström* (cp).

Herr LARSSON, LARS, (s):

Herr talman! Herr Eric Carlsson talade sig varm för det fria tillvalet i grundskolan, och han gjorde det med övertygelse. Jag vill instämma i herr Carlssons uppfattning om betydelsen av det fria tillvalet på grundskolans olika stadier. Men när herr Carlsson sedan i sitt resonemang tog upp specialundervisningen i grundskolan på ett sådant sätt att man fick ett intryck av att denna undervisning inte var något positivt utan något som skulle vara deklarerande för eleverna, vill jag protestera. Specialundervisningen bör och skall betraktas som en förmån för eleverna och ingenting annat.

Här liksom annorstädes gäller att det mänskliga material man arbetar med

inte är så homogent att alla elever kan tillgodogöra sig undervisningen i grundskolan på samma sätt. Det är av denna anledning specialundervisningen kommit att införas på läroplanerna.

Specialundervisningen syftar till att kompensera barnen för sådana handikapp som består av syn- och hörselskador eller läs- och skrivsvårigheter. Det är inte så som herr Carlsson antydde, att man då och då under skolgången överför elever till specialundervisning för att de är obekväma. Detta påstående får stå för reservantens egen räkning. Förhållandet är i stället det att man under någon av de första terminerna sedan eleven av bl. a. de skäl jag antytt visat svårigheter att följa med i undervisningen i samråd med föräldrarna beslutar om överflyttning till specialundervisning.

Det brukar aldrig vara några som helst svårigheter att vinna gehör hos föräldrarna för lärarnas och skolans uppfattning när det gäller att vidtaga en sådan åtgärd. Den underlättar uppenbarligen barnets möjligheter att tillgodogöra sig den undervisning som det har rätt till. Svårigheterna inträder framför allt när det gäller den grupp av barn som har intellektuell utvecklingshämning eller grava anpassningsstörningar. Men inte heller där har enligt den erfarenhet man hittills har vunnit några svårigheter uppstått när det gäller omplacering av sådana elever till specialundervisning. Möjligheten att överklaga till besvärsinstans borde finnas — det betonade departementschefen i den aktuella propositionen. Den möjligheten har införts, men den har inte utnyttjats mer än i ett fåtal fall. I det stora stockholmsområdet har också enligt uppgift icke ett enda överförande av elev till specialundervisning skett mot föräldrarnas vilja. Det tyder alltså på en positiv samverkan och förståelse från föräldrarnas och hemmets sida för skolans uppgifter. Därmed skulle ytterligare åtgärder icke behöva vidtagas. Lagen sådan den skrevs fyller

Ang. uttagningen till specialundervisning av elev i grundskolan väl de anspråk på det i princip fria studievalet även beträffande specialundervisningen.

Att utskottet inte har velat gå med på herr Carlssons motion hör ju faktiskt samman med att den vackra bild som herr Carlsson och jag tecknat av hemmets och föräldrarnas engagemang för de svårpassade elevernas skolvillkor inte alltid överensstämmer med verkligheten. Låt oss utan vidare konstatera att de bekymmer man har i föräldraföreningar och liknande oftast gäller just det åberopade stödet från hemmens sida i fråga om elever som har kommit att undervisas i specialklass, framför allt då de svårpassbara eleverna. Där har självfallet — men tyvärr — skolan den större möjligheten att bedöma det enskilda barnets förmåga att tillgodogöra sig undervisningen, kanske komma tillbaka till sin normalklass och sedan gå vidare genom grundskolan och in i den utbildnings- eller förvärvsverksamhet där barnet bäst passar. Detta beror på om barnet i rätt tid kan få specialundervisning. Att i det läget föra in en bestämmelse — som reservanten vill — att föräldrarna skall ha ett sorts veto vore, tror jag, djupt olyckligt. Här har man nämligen tyvärr många gånger erfarenhet av att föräldrarnas kontakt med och intresse för skolgången inte är så positiva som man skulle önska.

Låt mig allra sist, herr talman, återge vad 1957 års skolberedning sade i detta avseende — det är den beredning på vars förslag skollagen grundar sig. Beredningen säger att beträffande barn med handikapp som består i en intellektuell utvecklingshämning eller i grava anpassningsstörningar måste målsmans rätt till fritt val av studieväg för eleven få vika med hänsyn till den enskilde eleven och till undervisningen i klassen i övrigt. Sedan tillägger man: »Ett långvarigt uppskjutande av rekommenderad omplacering av elev kan leda till förlust av för barnets utveckling och undervisning värdefull tid och

till uppkomsten av sekundära anpassningsbesvär.»

Herr talman! Den gällande skollagen tar enligt min och utskottets uppfattning den allra största hänsyn till de enskilda individerna, till barnens förutsättningar och möjligheter.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Herr CARLSSON, ERIC, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror att en debatt kring dessa frågor innebär att man får specialklasselevernas situation ställd i förgrunden. Man behöver den för att kunna visa på vilka möjligheter skolan bjuder. Man behöver det också inom skolan för att man för dessa elever, som har skolsvårigheter, skall beakta deras rätt till bästa möjliga undervisning.

Jag har också det intrycket att denna diskussion lett till att man ser på elevernas situation och på föräldrarnas rätt på ett annat sätt än tidigare. Det bekräftade herr Larsson när han sade att i hela Storstockholmsområdet sker det inget överförande till specialklass mot föräldrarnas vilja.

Man talar om denna specialundervisning som en stor förmån. Det gäller ju hjälpklasser, observationsklasser, hörselklasser, synklasser, läsklasser o. s. v. Jag tror att man kan säga att det inte uppstår några svårigheter när det gäller synfel eller hörsselfel. Observationsklasserna kommer ju först i de sista klasserna i skolan. Men i hjälpklasserna, har man haft elever som många gånger tillhört vad man skulle kunna kalla de gömda och glömda. Dessa elevers problematik behöver komma i förgrunden. Just dessa insatser för att stödja hjälpklasseleverna gör enligt min uppfattning att föräldrarna har större förståelse för vad denna undervisning kan ge, och från den utgångspunkten blir det lättare att få föräldrar att godkänna att deras barn skall gå just i specialklass, i hjälpklass.

Ang. uttagningen till specialundervisning av elev i grundskolan

Det är från den utgångspunkten som jag menar att man inte behöver ha denna förlegade bestämmelse att det är skolan som skall avgöra elevens väg genom skolan. Det är riktigt vad herr Larsson säger, men jag undrar hur många föräldrar som känner till att när skolan säger att deras pojke eller flicka skall skickas till hjälpklass, så kan de hänskjuta frågan till skolstyrelsen för avgörande, om det råder delade meningar mellan rektor, som har fattat detta beslut, och vederbörande föräldrar. Och är man inte nöjd med skolstyrelsens beslut, kan ärendet hänskjutas till länskolnämnden. Jag vill minnas att enligt en uppgift som vi har fått har alltsedan denna bestämmelse kom till i sitt nya skick bara ett enda ärende gått till länskolnämnd. Det beror nog inte på att man varit ointresserad av att få rättelse utan främst på att man inte känt till möjligheten att hänvända sig till länskolnämnden.

Herr Larsson sade vidare något om att det är svårt att få med de föräldrar, vilkas barn man velat flytta över i specialklass, i föräldraföreningarna för att där delta i arbetet med kontakt mellan skola och hem. Det vore kanske viktigt att fråga sig vad det beror på. Kan det inte vara på det sättet att på botten i dessa föräldrars tankevärld ligger egna upplevelser från skoltiden, av en dålig kontakt mellan skola och hem, av minnen från en skoltid där man inte alltid beaktade deras situation när de var elever. Det gör att när man ställts inför situationen att ens egna barn har svårigheter i skolan, ser man skolan som den var förr framför sig. Man har inte dagens skola med dess nya möjligheter klar för sig. Skall man kunna förverkliga den nya skolan behövs en god kontakt mellan skola och hem.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Herr ISACSON (h):

Herr talman! Jag känner en viss tveksamhet mot att ta till orda i denna de-

batt, men jag har funderat på dessa frågor vid flera tillfällen då jag har suttit med i en skolstyrelse. Jag måste därför här deklarerat att jag delar herr Eric Carlssons uppfattning när det gäller dessa problem. Jag tror att den omständigheten att det finns en tvingande lagstiftning på detta område är ett av de mest psykologiskt felaktiga greppen på detta ämne. Därmed har man synes det mig klassat denna specialundervisning som någonting negativt, och jag skulle tro att en skolstyrelse eller en rektor som behandlar denna fråga på ett riktigt sätt genom att resonera med föräldrarna kommer att kunna lösa problemet betydligt lättare, om inte denna tvingande lagstiftning finns.

Nu har det ju smugit in sig den uppfattningen att går man i specialklass får man en stämpel över sig — på många håll har det faktiskt bedömts på det sättet. Det är ju inte på det sättet och får inte vara på det sättet. Specialklasserna är till för att hjälpa eleven att få en god undervisning med tanke på hans begränsade förmåga att följa med i den ordinarie undervisningen. De många gånger svårangepassade elever som finns skulle kunna överföras till specialklasser utan att det behövs en sådan här lagstiftning genom att det på ett tidigt stadium tas upp ett resonemang om detta med föräldrarna. Det är ofta en mycket känslig sak att överföra en elev från vanlig undervisning till en specialklass. Rektorn som skall ta initiativet och förbereda ärendet stöder sig kanske på lagen och säger: »Det lönar sig inte att ni tredskas, ty vi gör som vi vill.» Därmed har man kanske skapat en klyfta mellan eleverna och föräldrarna å ena sidan och skolan å andra sidan. Jag tror inte att det skulle vara omöjligt att resonera sig fram, och jag förstår inte riktigt herr Lars Larssons resonemang då han tydligt förutsätter att föräldrarna inte har någon positiv vilja utan har en mera negativ syn på denna fråga. Det förvånar mig, och jag kan inte underlåta att de-

Ang. uttagningen till specialundervisning av elev i grundskolan

klarera att jag anser att det vore till lycka för hela skolan, om man kunde få en mera frivillig behandling av dessa problem.

Jag ber med detta att få yrka bifall till reservationen av herr Eric Carlsson.

Herr LARSSON, LARS, (s):

Herr talman! Nej, herr Isacson och herr Carlsson, så lätt går det inte att här komma upp och säga att jag har påstått att föräldrarna skulle sakna en positiv vilja när det gäller att lösa dessa problem. Jag har sagt att det i dessa besvärliga gränsfall kan finnas en situation då skolan, d. v. s. lärare och rektor med sina pedagogiska erfarenheter och erfarenheter från undervisningen har större möjligheter att bedöma elevens förutsättningar att tillgodogöra sig undervisningen i normklass och behovet av specialundervisning än de föräldrar, som enligt herr Carlsson bygger sin negativa inställning på erfarenheterna från sin egen skolgång. Det får inte vara på det sättet att rektor eller någon annan skolman handlägger dessa ömtåliga ärenden på det sätt som herr Isacson beskrev, nämligen att man sade: »Följ vad vi säger, lagen ger oss rätt!» Det är inte på det sättet som dessa ärenden skall handläggas. Jag är alldeles övertygad om att både själva formen för handläggningen och skyldigheten att upplysa om rätten att gå vidare, att kräva skolstyrelses och länskolnämnds beslut föreligger. Fullgör inte skolstyrelserna uppgifterna så, behövs det ingen lagändring. Lagen och anvisningarna är tillräckligt klara, det är bara det att man tydligen ibland går vid sidan om dem. Jag tror dock inte att man i det övervägande antalet ärenden av detta slag handskas med ett så ömtåligt material på det sätt som här har beskrivits.

Jag vill sluta med att säga att vi har all anledning att gemensamt arbeta för att specialundervisningen icke skall ha den negativa stämpel som herr Isacson

menade sig ha upptäckt att den har fått. Specialundervisningen är — som jag sade i mitt förra inlägg — en förmån för eleven, en möjlighet för den i det ena eller andra avseendet handikappade eleven att gå igenom sin skola med i bästa och kanske i de flesta fall samma resultat som sina kamrater.

Fröken STENBERG (h):

Herr talman! Jag förstår mycket väl reservantens goda avsikt att slå vakt om föräldrarnas hundra procentiga rätt att välja utbildningsväg för sina barn. Problemet beträffande specialundervisningen är dock inte riktigt så enkelt som reservanten framställer det, utan betydligt mer komplicerat.

Eftersom jag har sysslat en hel del med dessa problemställningar, vill jag understryka utskottets ställningstagande. Tyvärr är det så — det visar erfarenheter från de skolorganisatoriska differentieringarna — att just beträffande de intellektuellt störda barnen och de som har anpassningssvårigheter — att i fråga om dessas placering i specialklass, så möter skolan ibland — jag skall inte använda ordet ofta men understryka ordet *ibland* — ett ur *föräldraambition* förklarligt kompakt motstånd och en bristande förståelse. Föräldrarna föredrar att ha barnet sittande i en stor klass utan att kunna tillgodogöra sig undervisningen, och föräldrarna vill ibland inte medge att undervisning i en liten klass med förminskade kurser är en förmån och en hjälp för ett intellektuellt retarderat barn. Jag har ibland tänkt på att det är ganska märkligt att man respekterar differentieringar t. ex. av fotbollslag, typ division I, II och III, men inte gör det när det gäller specialklasser av hjälpklass- och observationsklasstyp. Man avfärdar gjorda objektiva och sakkunniga undersökningar — mycket noggrant utförda av skolläkare och psykologer och kompletterade med lärarutlåtanden — och man bortser från vad som kan vara vär-

Ang. uttagningen till specialundervisning av elev i grundskolan

defullt för barnets framtid och vad som verkligen är ett stöd och en hjälp för det. Jag har däremot en from önskan, som jag gärna vill ta till protokollet, nämligen att eftervården borde intensifieras. Där finns det fortfarande brister. Jag anser därför att det skulle behövas mera stöd beträffande yrkesutbildningen och arbetsplaceringen för dessa elever.

Detta är, som reservanterna har sagt, en mycket känslig fråga. Jag anser dock att lagen bör finnas i dess nuvarande utformning och yrkar därför bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr *Schött* (h).

Herr *DAHL* (s):

Herr talman: Jag skall be att få instämma i fröken Stenbergs anförande. Hon har faktiskt skildrat verkligheten och gjort det på ett sätt som har relevans.

Här har från reservantens sida förts fram synpunkter på specialklasserna som jag tycker mest har fotats på det som en gång var.

Herr *Isacson* talade om att barnen i hjälpklass skulle »få en stämpel på sig». Så var det ofta förr. Hjälpklassen var ett slags avstjälningsplats för alla möjliga intellektuellt undermåliga barn och även för sådana som hade disciplinsvårigheter. Men så är det ju inte år 1967. Nu har hela specialundervisningen lagts upp på det riktiga sättet, nämligen så, att de elever, som i ett eller annat avseende inte kan följa med i en vanlig skolklass, får specialundervisning i klasser, som är lämpliga för den defekt, som de har.

Förr fick man kanske i skolorna strida för att få barn över i hjälpklasserna, men i dag är det ingen svårighet att på basis av tester, läkarutlåtanden och annat, som föregår överflyttningen till hjälpklass, få föräldrarna att begripa att detta inte sätter någon stämpel på barnet utan tvärtom är till hjälp för det.

Jag tror det var herr *Isacson*, som sade någonting om att föräldrarna inte skulle vara positivt inställda till sina barns bästa. Så är det ibland, som fröken *Stenberg* nyss sade: Inte därför att föräldrarna inte vill sina barns bästa, utan därför att de tycker, att deras barn är lika bra som andras. De vill inte att andra barn, som bor i samma hus och samma förstuga, skall gå i en annan klass än deras eget barn gör. De tror, att en specialklass deklasserar deras barn, ty de lever kvar i uppfattningen, att hjälpklass innebär sämre undervisning. Så är det ju inte, utan tvärtom. Föräldrarnas vilja är säkerligen positiv, men deras ambitioner skymmer verkligheten och kommer föräldrarna att reagera på ett sätt, som inte blir till barnens bästa i realiteten.

Jag tror, att de synpunkter som herr *Lars Larsson* fört fram, tolkar dagens verklighet, och jag tror det vore till olycka för barnen, om man skulle följa reservantens förslag.

Herr *Larsson, Nils Theodor*, (cp) förklarade, att han instämde med såväl fröken *Stenberg* som herr *Dahl*.

Herr *CARLSSON, ERIC*, (cp):

Herr talman! Först vill jag säga till herr *Lars Larsson*, att jag i den här diskussionen har sagt att det är ömtåliga ärenden som vi har att handskas med och att det ligger ett stort ansvar på alla som har att ta ställning till frågor om placering av elever, när man tagit bort ansvaret från föräldrarna. Därför menar jag att det även finns fall där man inte alltid — och det erkänns också — har den objektiva grund för bedömningen, som vore önskvärt.

Fröken *Stenberg* anser att denna fråga är mycket mer komplicerad än vad reservanten gör den till. Får jag till fröken *Stenberg* i all vänlighet säga, att jag tror att dessa frågor blivit onödigt komplicerade genom att man inte alltid har föräldrarna med på vad som sker. Hade man möjlighet till det skulle det

Ang. uttagningen till specialundervisning av elev i grundskolan

vara betydligt lättare i många fall, ty här om någonstans behövs det samverkan mellan skola och hem för att man skall kunna hjälpa den elev, som behöver speciellt stöd och som man framför allt måste ta hänsyn till.

Här har talats om noggranna läkarundersökningar, psykologundersökningar m. m. Är detta ändå inte att skönmåla verkligheten en smula? Vi har brist på psykologer, vi har brist på läkare. Man är alla gånger inte på det klara med att det kan finnas medicinska indikationer, som kan försvåra elevens situation och försämra hans möjligheter.

Jag är överens med samtliga talare i den här debatten om specialklassernas mycket stora betydelse. Jag är också beredd att erkänna att det är en förmån för elever, som har svårt för sig, att gå i små klasser, där man kan gå sakta och varligt fram. Det är inte på den punkten vi har invändningar. Man måste lägga ned möda och tålmod på att försöka få föräldrarna att förstå vilken förmån hjälpklassundervisningen innebär, ty många föräldrar har samma uppfattning om hjälpklasserna som den herr Dahl redovisade här.

I andra stycket i 25 § skollagen sägs, att skolan har att avgöra om elev skall placeras i hjälpklass. Detta är en tvingande lagstiftning: Om eleven har svårt för sig, skall skolan välja väg. Det är alldeles självklart att detta måste bibringa föräldrarna den uppfattningen att specialklass är någonting sämre än annat, eftersom föräldrarna icke får ha ett ord med i laget när det gäller avgörandet.

Nu är det alltså skolan som avgör. Det är detta jag vill rätta till genom att föreslå, att föräldrar skall ges samma rätt att välja väg för sitt barn genom skolan, oavsett om barnet har skolsvårigheter eller inte. Alla föräldrar skall ha den rätten. Jag menar, att vi måste ändra nuvarande lydelse och fordra föräldrarnas medgivande. Då skapar man förutsättningar att hjälpa eleverna

att nå det resultat som fröken Stenberg och jag och många andra är överens om att vi syftar till.

Detta är bakgrunden till motionerna och till reservationen. Dessa komplicerade och ömtåliga frågor måste handhas med all möjlig hänsyn och all möjlig varsamhet, men de fordrar framför allt också föräldrarnas medverkan för att man skall nå ett resultat som tjänar barnet — det barn som skolan har till syfte att ge bästa möjliga start i livet.

Herr ISACSON (h) kort genmäle:

Herr talman! När jag sade att jag tänkte stödja herr Eric Carlssons reservation var det någon som sade, att jag hade »hoppat i galen tunna».

Varför stöder jag då Eric Carlsson, som ju i och för sig inte behöver något stöd? Det är helt enkelt därför att jag har en bestämd känsla av att föräldrarna många gånger får en negativ inställning till all specialundervisning just mot bakgrund av denna tvingande lagstiftning.

Rektor Dahl talar här om »hjälpklass». Ordet hjälpklass har en underlig klang över sig, som gör att föräldrarna värjer sig mot tanken att deras barn skall gå i en sådan klass. De förstår inte att undervisningen i hjälpklass är upplagd på ett speciellt sätt för att kunna hjälpa deras barn att klara det handikapp det har.

Det fordras mycket mera av mödosam insats av skolstyrelse, rektor och lärare när det gäller att hjälpa föräldrarna att komma fram till en positiv syn på detta. I och med en tvingande lagstiftning träder en psykologisk faktor i funktion, man får ett motstånd som lätt skapar en negativ attityd. Föräldrarna vet att de måste ge med sig och får från början en negativ inställning.

Detta anser jag att man kan få bort genom en annan skrivning av utskottet. Det är därför jag har »hoppat i galen tunna» och stött Eric Carlssons reservation.

Ang. uttagningen till specialundervisning av elev i grundskolan

Herr SVANSTRÖM (cp):

Herr talman! Som medmotionär till Eric Carlsson har jag med intresse lyssnat till den debatt som här har förts.

Det är självklart att man kan ha olika uppfattningar i denna som i många andra frågor, men det vore illa om man här skulle spåra en motsättning mellan å ena sidan dem som företräder föräldraintressena och å andra sidan dem som kallar sig för skolfolk. Jag anser, att vad som framför allt behövs är ett ytterst förtroendefullt samarbete i dessa mycket ömtåliga frågor. Som mångårig skolstyrelseledamot har jag vid flerfaldiga tillfällen i praktisk tillämpning sett vad detta system innebär, även om steg för steg en ökad förståelse för behovet av specialklassundervisning har trängt in även hos de föräldrar, som tidigare på grund av förutfattade meningar hade en avog inställning till densamma.

Så mycket mera angeläget förefaller det mig vara att detta enda undantag från den fullständiga valfriheten avlägsnas, vilket ju motionen går ut på, och att man i stället för en tvingande lagstiftning får ett resonemang med lika rätt för bägge parterna, d. v. s. föräldrarna och skolan.

Det finns väl över huvud taget ingenting som säger att föräldrarna, som rektor Dahl uttryckte sig, inte kan bedöma barnens bästa i det här fallet. Den förmågan förutsättes ju alltid i andra sammanhang, vid val av linje etc. Vi vet alla att det har skett en snedbelastning i fråga om ämnesvalet i grundskolan. Det förefaller åtminstone mig, såsom förälder till ett antal barn, som om detta skulle vara resultatet av en överambition — vi vill ju gärna se att våra barn studerar teoretiskt — och en undervärdering av de praktiska yrkena i framtiden. Jag tror att det är lika angeläget att det därvidlag, lika väl som i det här fallet, blir ett förtroendefullt samarbete mellan föräldrar och skola.

Herr talman! Med det sagda har jag

liksom tidigare velat instämma i de synpunkter som reservanten har anfört, och jag hyser den förhoppningen att vi så småningom, även om det inte lyckas i dag, skall komma fram till en förändring av den här aktuella lagtexten, så att det blir en likformig behandling av problemen över hela linjen.

Herr DAHL (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag fäster mig vid, att reservanten är rädd för att rektorn och skolan skall bestämma över föräldrarna. Men om vi följer reservantens förslag, så får ju skolan ingenting alls att säga till om. Föräldrarna får vetorätt! Då blir det föräldrarnas bristande vilja till förtroendefullt samarbete, som hindrar elevens utveckling.

Om en mamma eller pappa inte förstår sitt barns bästa och säger nej till specialundervisning — kan det då vara riktigt, att den stackars eleven skall sitta i en normalklass, där han inte kan följa med, där han alltid är sämst i rättskrivning och sämst i uppsatsskrivning, där han alltid får BC och C och alla bockarna. Är det inte bättre, att han i stället får komma i specialklass, vilket lärare och läkaren anser vara bäst, och där han kanske blir »primus inter pares»?

Jag vet inte, hur man skall vara skapt, för att tycka att den förstnämnda utvecklingen är riktigtare.

Herr CARLSSON, ERIC, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig säga till herr Dahl, att han nog var litet för kvick i sina omdömen. Jag skulle vilja rekommendera herr Dahl att läsa reservationen och se efter vad den syftar till. I reservationen står att uttagning till specialundervisning skall ske på förslag av skolan efter samråd med föräldrarna och deras medgivande. Det är något annat än vad herr Dahl vill göra gällande.

Ang. uttagningen till specialundervisning av elev i grundskolan

Herr Dahl har råkat ut för något som ofta händer när man diskuterar sådana här frågor. Han har utgått från förutfattade meningar och har därmed dragit felaktiga slutsatser.

Herr WIRTÉN (fp):

Herr talman! Denna diskussion har kanske fått större proportioner än den egentligen förtjänar. Men jag har ändå begärt ordet för att göra ett par tillägg.

Till herr Svanström skulle jag vilja säga, att det kanske inte är en diskussion om huruvida man skall företräda skolans eller föräldrarnas intresse, utan framför allt en diskussion om hur man skall tillvarata barnens intresse, som här är det väsentliga. Vi tror inom utskottsmajoriteten, att man bäst företräder detta intresse genom att följa den linje som det här har pläderats för av herr Lars Larsson och fröken Stenberg m. fl.

Det är två huvudpunkter som jag skulle vilja ta upp. Den första gäller några av de uttryckssätt, som herr Eric Carlsson har använt i denna diskussion och som även förekommer i motionerna. Det står bl. a. i motionerna, »att underlaget för den objektiva bedömning till grund för överflyttningen, som man måste ha rätt att kräva, ej alltid finns». Just detta ordval har också upprepats här i diskussionen.

Jag finner det rätt anmärkningsvärt, att man gång på gång ifrågasätter just objektiviteten. Hur går det till när man placerar en elev i specialklass? Det är ju inte någonting som sker på en höft. Man placerar inte undan vissa elever därför att de är besvärliga, vilket också var en vändning i herr Eric Carlssons första anförande. Placeringen föregås i själva verket av en synnerligen noggrann prövning. Först får den lärare som har eleven i sin klass göra en skriftlig anmälan. Nästa steg blir en läkarundersökning, som leder fram till ett läkarintyg, vilket ger en klar analys av de medicinska synpunkterna.

Det tredje steget är ett test, som klarlägger elevens intellektuella status.

Så kommer man till den känsliga punkten då det gäller överläggningar med föräldrarna, vilken denna diskussion i huvudsak har rört sig kring. Det framgår av skollagen, att föräldrarnas yttrande krävs. Det händer, som herr Lars Larsson har sagt, ytterligt sällan att man hamnar i en situation där föräldrarna och skolan har olika uppfattning om elevens placering.

Först efter det att allt detta har skett kan alltså skolan besluta i frågan. Härtill kommer, vilket också har nämnts tidigare, att föräldrarna har överklagningsrätt. Jag finner alltså, att skolmyndigheterna verkligen måste lägga sig vinn om att göra en noggrann prövning i den här känsliga frågan, och man har inte, vilket här har påståtts, några skäl att ifrågasätta objektivitetskravet.

Den andra punkt, som jag känner mig föranledd att ta upp och som inte har diskuterats här tidigare, är det förslag till lagändring som finns i motionerna. I skollagen används begreppet »specialundervisning», vilket omfattar inte bara undervisning i specialklass av olika slag, utan också den särskilda specialundervisningen. Trenden på specialundervisningens område går klart i riktning mot att öka den särskilda specialundervisningen, d. v. s. klinikundervisning. Denna innebär kortare placeringar i för eleverna särskilt avpassade undervisningssituationer. Det vore synnerligen olyckligt om man skulle försvåra för skolan att göra dylika snabba placeringar, där man alltså kan få en kort och effektiv hjälp för de barn som behöver det.

Jag vill till sist, herr talman, understryka vad fröken Stenberg sade om eftervärden. Jag tror att det är där som de största försummelserna finns och vill därför helt instämma i hennes uttalanden på den punkten.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen en-

Ang. bidrag till viss praktiskt vetenskaplig växtförädling, m. m.

ligt de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Eric Carlsson vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Carlsson, Eric*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 26, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Eric Carlsson vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Carlsson, Eric*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 114;

Nej — 16.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Fröken *Maltson* anmälde, att hon vid den nu företagna voteringen avsett att rösta ja men av misstag nedtryckt nejknappen.

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 27, i anledning av väckta motioner om barnpensionen inom den allmänna försäkringen;

nr 28, i anledning av väckta motioner om socialförmåner till handikappade som ingår äktenskap; och

nr 29, i anledning av väckta motioner om förbättring av sjukpenningen för husmödrar m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 22, i anledning av väckta motioner angående exploateringen av grustäkter;

nr 23, i anledning av väckta motioner om vissa problem för handikappade vid övergången till högertrafik, m. m.; och

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i utsökningslagen m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. bidrag till viss praktiskt vetenskaplig växtförädling, m. m.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbyggnad av systemet med växtförädlingsavgifter, m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

I årets statsverksproposition hade Kungl. Maj:t under nionde huvudtiteln föreslagit riksdagen att till Bidrag till viss praktiskt vetenskaplig växtförädling för budgetåret 1967/68 anvisa ett förslagsanslag av 610 000 kronor.

Sedermera hade Kungl. Maj:t i en den 17 februari 1967 dagtecknad pro-

Ang. bidrag till viss praktiskt vetenskaplig växtförädling, m. m.

position, nr 37, angående utbyggnad av systemet med växtförädlingsavgifter, m. m., vilken hänvisats till jordbruksutskottet, föreslagit riksdagen att

dels antaga därvid fogade förslag till

1) förordning om obligatorisk statsplombering av utsädesvara och om växtförädlingsavgift,

2) förordning angående ändrad lydelse av 3 § förordningen den 12 maj 1961 (nr 145) om växtförädlingsavgift,

dels ock bifalla det förslag i övrigt, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat följande till utskottet hänvisade motioner, nämligen

A. i samband med statsverkspropositionen:

de likalydande motionerna I: 459, av herr *Svanström m. fl.*, och II: 829, av fröken *Wetterström m. fl.*, i vilka motioner hemställts, att riksdagen måtte under nionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 640 000 kronor till Bidrag till viss praktiskt vetenskaplig växtförädling för budgetåret 1967/68, varav 60 000 kronor skulle anvisas som bidrag till växtförädlingsarbetet vid Algot Holmberg och Söner AB;

B. i anledning av proposition nr 37:

1) de likalydande motionerna I: 713, av herr *Arvidson* och herr *Larsson, Thorsten*, samt II: 892, av fröken *Wetterström m. fl.*;

2) de likalydande motionerna I: 714, av herr *Isacson m. fl.*, och II: 889, av herr *Larsson* i Borrbym. fl.;

3) de likalydande motionerna I: 715, av herr *Lundberg* och herr *Nilsson, Yngve*, samt II: 890, av herr *Nilsson* i Bästekille och fru *Sundberg*; ävensom

4) motionen II: 891, av herr *Nilsson* i Lönsboda och herr *Antby*.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte

1. lämna utan åtgärd motionen II: 891, såvitt däri avsåges tillämpning av det utvidgade systemet med växtförädlingsavgifter och obligatorisk statsplombering under en viss försöksperiod, ävensom i vad motionen berörde bestämmelserna rörande isärvägnings;

2. med bifall till Kungl. Maj:ts framställning ävensom med avslag å motionerna I: 714 och II: 889, I: 715 och II: 890 samt, såvitt nu vore i fråga, motionen II: 891

a) antaga i propositionen nr 37 nämnda förslag till förordning om obligatorisk statsplombering av utsädesvara och om växtförädlingsavgift samt till förordning angående ändrad lydelse av 3 § förordningen den 12 maj 1961 (nr 145) om växtförädlingsavgift,

b) godkänna de av utskottet föreslagna grunderna beträffande dispositionen av växtförädlingsavgifterna;

3. lämna motionerna I: 713 och II: 892 utan åtgärd;

4. med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 459 och II: 829 på riksstaten för budgetåret 1967/68 under nionde huvudtiteln till Bidrag till viss praktiskt vetenskaplig växtförädling anvisa ett förslagsanslag av 610 000 kronor.

Reservation hade anförts, utom av annan, av herrar *Carl Eskilsson, Hermansson, Isacson* och *Persson* i Heden samt fru *Sundberg*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under 4 hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till motionerna I: 459 och II: 829, på riksstaten för budgetåret 1967/68 under nionde huvudtiteln till Bidrag till viss praktiskt vetenskaplig växtförädling anvisa ett förslagsanslag av 640 000 kronor.

Herr ESKILSSON (h):

Herr talman! I jordbruksutskottets förevarande utlåtande behandlas först

Ang. bidrag till viss praktiskt vetenskaplig växtförädling, m. m.

och främst frågan om en utbyggnad av systemet med växtförädlingsavgifter i enlighet med den proposition, som har lämnats till riksdagen av jordbruksministern. Propositionen tillstyrks i allt väsentligt. Utskottet har emellertid på en punkt gjort ett uttalande om en detalj i propositionsförslaget, som kan ha sin betydelse för framtiden.

I jordbruksministerns förslag ingick att systemet med växtförädlingsavgifter skulle utvidgas till att omfatta betydligt större områden än tidigare, nämligen samtliga jordbruksväxter utom sockerbeta, lin och hampa. När det gäller avgifter på gräsfröer gjorde emellertid jordbruksministern ett undantag för sådana fröer, som skall användas till gräsmattor och liknande ändamål. Han förmenade att man endast skulle avgiftsbelägga och infoga i systemet sådana fröslag som skall användas för rena jordbruksändamål.

Den utredning som ligger till grund för propositionen hade föreslagit att även fröslag som används till gräsmattor skulle omfattas av systemet med växtförädlingsavgifter.

Under behandlingen av ärendet i jordbruksutskottet rådde enighet om att det skulle uppstå mycket stora svårigheter att skilja på användningsområdet för de olika slag av gräsfrö, varom här är fråga. Utskottet har av den anledningen i sin motivering anfört, att skäl synes tala för att frågan om inordnande av gräsmattefrö i systemet med växtförädlingsavgifter tas under förnyat övervägande av Kungl. Maj:t. Hela utskottet står bakom detta uttalande. Motiveringen är givetvis den som redan hade anförts av utredningsmannen, nämligen att det är svårt att göra en gränsdragning mellan användningsområdet för dessa fröslag och att det skulle vara orimligt att lägga växtförädlingsavgifter bara på den del av fröerna som används för rena jordbruksändamål.

Utskottet förväntar alltså, att jordbruksministern vid tillämpningen av de

nya bestämmelserna tar frågan under förnyat övervägande och lägger fram de förslag till en ytterligare utvidgning av systemet med växtförädlingsavgifter som kan vara befogade.

Utöver själva huvudfrågan om växtförädlingsavgifter tas i jordbruksutskottets utlåtande också upp till behandling vissa förslag i statsverkspropositionen, nämligen bidrag till viss praktisk vetenskaplig växtförädling. Beträffande dessa frågor föreligger i år liksom i fjol motioner om ett höjt anslag till den verksamhet som bedrivs vid firman Algot Holmberg & Söner i Norrköping. På denna punkt har också fogats en reservation till utskottets utlåtande i vilken yrkas bifall till motionerna.

I motionerna framhålles, att verksamheten hos Algot Holmberg & Söner är av särskilt stor betydelse för jordbruket i Mellansverige. Man har koncentrerat sig på en förädlingsuppgift, som går ut på att få fram sorter vilka är mera lämpade för de hårdare och osäkrare odlingsförhållandena i Mellansverige.

Framför allt när det gäller vårveteförädlingen har man hos Algot Holmberg & Söner AB gjort betydande insatser för att få fram sorter, som bättre kan klara väderleksförhållandena i Mellansverige, som är mera motståndskraftiga mot groningsskador och som förenar tidighet och stråstyrka med god avkastning och fördelaktiga odlingsegenskaper i övrigt. På detta område väntar man sig också kunna nå många lovande resultat under de närmaste åren. Mot bakgrunden av önskemålet om att få till stånd en ökad vårvetodling i vårt land kan dessa förädlingsförsök säkerligen vara värda att stödja.

Emellertid avstyrkes förslaget om ett med 30 000 kronor ökat anslag för denna verksamhet av jordbruksutskottet. Man hänvisar bl. a. till den omständigheten, att förslaget om utbyggnad av växtförädlingsavgifterna kan medföra

Ang. bidrag till viss praktiskt vetenskaplig växtförädling, m. m.

ökade möjligheter att erhålla bidrag av sådana avgiftsmedel för de olika växtförädlarna. Detta är också alldeles riktigt: det är till detta som utbyggnaden av växtförädlingssystemet syftar.

Systemet med växtförädlingsavgifter är emellertid sådant, att en växtförädlare inte kan få några avgifter förrän en förädlad sort kommer ut på marknaden och därigenom ger upphovsmannen möjlighet till ökade inkomster. Eftersom den av mig beskrivna verksamheten inom firman Algot Holmberg & Söner AB ännu inte lett till marknadsförande av några sorter, som kan medföra inkomster av växtförädlingsavgifter, är man t. v. beroende av stöd av statsmedel.

Herr talman! Med denna motivering ber jag att få yrka bifall till den i jordbruksutskottets utlåtande nr 8 fogade reservationen, som innebär en höjning av anslaget till praktiskt vetenskaplig växtförädling med 30 000 kronor.

Herr SVANSTRÖM (cp):

Herr talman! Såsom i viss mån ansvarig för den motion, vilken ligger till grund för reservationen, skall jag be att få anföra några synpunkter utöver dem som anförts av herr Eskilsson i detta sammanhang. I motionen hänvisas till en artikel av docent Fajer Fajersson i Weibullsholms årsbok 1967, där denne framhåller önskvärheten av att det växtförädlingsarbete, som Algot Holmberg & Söner AB bedrivit under många år, får möjlighet att fortsätta i ungefär samma omfattning som tidigare.

Det finns i utskottets utlåtande ingen direkt motivering för avstyrkandet. Man kan närmast beteckna det som ett avstyrkande utan motivering. Det har emellertid i debatten skyntat fram att det är det förhållandet, att Algot Holmberg & Söner AB har övertagits av Weibullsholm, som skulle vara anledningen till att en ökning av anslaget nu inte kunde komma i fråga.

Jag vill i det sammanhanget understryka de synpunkter, som man sålunda har gett uttryck åt i den berörda artikeln. Det är angeläget att växtförädlingsarbetet, som varit speciellt inriktat på de mellansvenska förhållandena, får möjlighet att fortsätta. Inte minst vill jag understryka vad herr Eskilsson sade om angelägenheten av att förädlingsarbetet i fråga om vårvete, anpassat för mellansvenska förhållanden, kan fortsätta, detta så mycket mera som vi är medvetna om att det behövs ytterligare åtgärder för att få fram kvalitetsvete. Vi känner till att en betydande veteimport måste ske för att tillmötesgå kvarnarnas krav på s. k. kvalitetsvete. De flesta sorter av vårveten kan i sammanhanget betecknas som kvalitetsvete, men det finns också sorter som inte kan gå in under den rubriken. Det gör att det fortsatta förädlingsarbetet med nödvändighet måste inriktas på kvalitet. Det gäller också att få sorter anpassade till de speciella växtbetingelser, som råder i Mellansverige. Ingen av de övriga växtförädlarna torde ha så stor erfarenhet av dessa speciella betingelser som Algot Holmberg & Söner har.

Jag kan därför nöja mig med att i övrigt instämma i vad herr Eskilsson har anført. Emellertid vill jag till sist understryka en synpunkt som kommer fram i motionen, nämligen att en uppräknig av anslaget till Algot Holmberg & Söner AB skulle underlätta fullföljandet av för mellansvenskt jordbruk angeläget växtförädlingsarbete hos firman. Vi anser därför att en ökning av statsanslaget för ifrågavarande ändamål är synnerligen önskvärt.

Jag är medveten om att det i framtiden kan komma att bli förändrade förhållanden, som kanske nödvändiggör en omläggning av bidragsgivningen på detta område. Men jag tror i likhet med herr Eskilsson, att det för det omedelbara fullföljandet av pågående forskningsarbete vore synnerligen önskvärt att vi i år kunde få ett bifall till det

Ang. bidrag till viss praktiskt vetenskaplig växtförädling, m. m.

förslag som motionen och reservationen innehåller. Det är möjligt — i varje fall hyser jag den förhoppningen — att det efter några år skall kunna bli så att det kommer ut nya sorter från Algot Holmberg & Söner AB, vilket ger utdelning i form av växtförädlingsavgifter.

Med det sagda, herr talman, vill jag instämna i herr Eskilssons yrkande om bifall till reservationen.

Herr **MOSSBERGER** (s):

Herr talman! Utskottet är ju praktiskt taget överens om de förslag som föreligger, låt vara att det blivit vissa nyanser i skrivningen. Det är endast på den punkt, där herr Eskilsson och nu senast herr Svanström anfört vissa synpunkter, som det har avgivits en reservation.

I huvudtiteln har upptagits ett anslag på 610 000 kronor till denna verksamhet, och av detta anslag går — tror jag — 220 000 kronor till Weibulls och 30 000 kronor till Algot Holmberg & Söner för den verksamhet som de bedriver.

Det är ju ingen ny fråga som vi här diskuterar. Under en följd av år har vi debatterat detta anslag till firman Algot Holmberg. Det är ungefär samma argument som kommer igen från motionärernas sida. Man kan kanske förstå det, eftersom det inte framkommit något nytt i positiv anda för bifall till motionen.

Vad som anfördes i fjol från utskottets talesman kan även gälla i år. Man kanske dock bör tillägga att det ändå i någon mån skett en förändring sedan sist, och det är — som redan herr Eskilsson påpekat — att Weibulls har övertagit Algot Holmbergs företag, och därför bör man kanske se båda dessa företag i ett sammanhang. Jag föreställer mig att det blivit eller kommer att bli en samordning på denna punkt, och de farhågor som framfördes av både herr Eskilsson och herr Svanström att man behöver denna forskning just hos

firman Algot Holmberg på grund av de speciella förhållandena, tror jag är något överdrivna. Weibulls är rätt erfarna på detta område, och när de övertagit denna firman Algot Holmberg bör de väl också i rimlighetens namn kunna fortsätta att bedriva den verksamhet som denna firma gjort tidigare. Dessa båda företag får som sagt 250 000 kronor tillsammans, och om man räknar det gemensamt kan man väl säga att de bättre än hittills kan utnyttja de resurser som nu finns.

Vid fjolårets behandling av frågan talades det om att jordbrukets forskningsråd ställt ett mindre anslag i utsikt till verksamheten för Algot Holmberg & Söner. Jag vet inte riktigt om det blivit något av med detta anslag — kanske herr Eskilsson vet om man har fått något.

Herr talman! Utskottsmajoriteten har full förståelse för den försöksverksamhet som bedrivits och som bedrivs inte bara av Algot Holmberg & Söner utan även av Weibulls, men med hänsyn till det ekonomiska läge, som vi befinner oss i och över vilket kanske inte minst herr Eskilsson bör ta sig en tankeställare, anser utskottet att det förslag som Kungl. Maj:t lagt fram är väl avvägt och kan betraktas som mycket tillfredsställande.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Herr Isacson har tidigare frågat mig om det var möjligt att vid behandlingen av proposition 37 få en redogörelse för hur växtförädlingsavgifterna hittills har använts. Jag skall nu tillmötesgå honom på denna punkt.

Systemet med växtförädlingsavgifter avseende strå- och trindsäd, infördes genom beslut av 1961 års riksdag. Jordbruksutskottet uttalade därvid, att systemet var avsett att medföra ett nettotillskott till växtförädlingens ekonomiska resurser. Bidragen och växtför-

Ang. bidrag till viss praktiskt vetenskaplig växtförädling, m. m.

ädlingsfonden skulle uteslutande användas för att främja förädlingsverksamheten vid Sveriges utsädesförening, Weibullsholms växtförädlingsanstalt samt andra växtförädlingsföretag. Avgiftsmedlen fördelas till växtförädlingsföretagen med belopp, som motsvarar vad som influtit i avgifter på sorter som framvunnits inom respektive företag. I den mån avgiftsmedlen ej kan fördelas enligt denna huvudprincip skall de disponeras av jordbrukets forskningsråd för stöd åt växtförädlingen i allmänhet.

Till grund för fördelningen ligger en rikssortlista som fastställts av originalutsädesnämnden och upptar sorter som av nämnden prövats lämpliga för svensk växtodling. I sortlistan anges även förädlaren, i förekommande fall upprätthållaren av sorten samt en svensk representant för ett utländskt företag som har lanserat en sort. I överensstämmelse med riksdagsbeslut skall också utländsk förädlare kunna erhålla bidrag av växtförädlingsavgifter. Härvid skall dock två villkor vara uppfyllda, dels att förädlaren har anmält svensk representant hos originalutsädesnämnden, dels att svensk förädlare äger uppbära förädlingsavgift i den utländska förädlarens hemland.

Fördelningen av influtna växtförädlingsavgifter sker halvårsvis efter beslut av Kungl. Maj:t och på förslag av lantbruksstyrelsen. Av avgifter som influtit fr. o. m. andra halvåret 1962 t. o. m. andra halvåret 1966 har totalt fördelats 8 077 700 kronor, varav 245 000 kronor ställts till jordbrukets forskningsråds disposition för stöd åt växtförädlingen i allmänhet. De största enskilda bidragstagarna utgör under perioden W. Weibull AB, som fått 3 995 900 kronor samt Sveriges utsädesförening som fått 3 635 000 kronor.

Övriga bidragstagare har under perioden fått sammanlagt drygt 446 000 kronor. Av det totala bidragsbeloppet hänför sig 7 444 000 kronor eller cirka 92 procent till företagens egen växtför-

ädlingsverksamhet. 633 700 kronor eller cirka 8 procent har företagen fått i egenskap av representanter för utländska växtförädlare.

Herr talman! Jag har med detta lämnat den av herr Isacson begärda redogörelsen.

Om jag dessutom ber att få anknyta till vad herr Eskilsson och herr Svanström tidigare anfört i diskussionen, vill jag betona de svårigheter som föreligger när växtförädlingsavgiftssystemet skall införas till att gälla även sådana produkter som trädgårdsfrö. Det gäller kanske en villaägare, som vill köpa trädgårdsfrö därför att han skall så en gräsmatta. Han önskar kanske också odla ärtor och köper en liten påse ärtor.

Vi får akta oss, när detta system skall utvecklas, för att gå in i rena småtteri — jag har varit litet ängslig för detta. Detta system har ju tillkommit därför att växtförädlingen skall få ökade resurser att producera bättre sorter till glädje för de svenska jordbrukarna. Man skall höja avkastningen för det svenska jordbruket genom växtförädlingsarbetet. Men har en villaägare, som har en liten plätt där han skall så gräs, något speciellt intresse av växtförädlingen i detta avseende? Han vill ha gräsfrö som gör att mattan blir grön, men för honom är självfallet inte växtförädlingsarbetet av något intresse. Vi skulle då alltså börja ta på oss en kontroll vid dessa utsädesföretag, där man skulle proportionera ut sådana saker som gräsfrö eller ärtor eller vad det kan vara i mycket små förpackningar.

Vi bör akta oss för detta, och vi har därför sagt att detta system tills vidare skall gälla det egentliga utsädet, d. v. s. det som utnyttjas av jordbrukarna som också har önskemål om att vinna framsteg på växtförädlingens område. Det är alltså orsaken till att vi har hållit sådant här gräsfrö till små gräsmattor utanför.

Jag vet mycket väl att utrednings-

Ang. bidrag till viss praktiskt vetenskaplig växtförädling, m. m.

mannen som jag har talat med i dessa frågor kan ha haft den uppfattningen att vi bör undersöka möjligheterna att gå vidare. Jag tror att detta är förenat med ganska betydande svårigheter, men vi får självfallet i framtiden följa denna fråga med uppmärksamhet och se vilka förutsättningar det är som kan föreligga att tillgodose utskottets uttalande på denna punkt.

Jag vill sedan gå i polemik med herr Eskilsson, när han nu vill öka anslaget till Algot Holmberg & Söner AB. Vi har ganska nyligen höjt detta anslag. Det är inte stort, och i och för sig kunde man kanske önska att företaget fick mer pengar. Men det förhållandet att Algot Holmberg & Söner ännu inte har fått fram nya sorter som kommit ut i stor odling eller är av nämnvärd betydelse — jag tror dock att man redan har en del ute i marknaden — kan inte göra att speciell hänsyn kan tas till dem. Det finns andra företag som man kanske kan räkna med i framtiden kan ge ett bidrag, som är värdefullt för det svenska jordbruket. Enligt herr Isacsons uppfattning skall vi så att säga betala i förväg. Jag tycker hans argumentering på den punkten inte är särskilt stark.

Till herr Svanström vill jag säga, att jag hoppas att de nya ägarna av Algot Holmberg & Söner skall visa samma intresse som de tidigare, bröderna Holmberg, att tillgodose det mellan-svenska jordbruket och även fortsätta att försöka medverka till att föra växtförädlingsarbetet vidare framåt. Så har nämligen skett i Norrköping. Ett mycket värdefullt arbete har t. ex. utförts på soyabönornas område. Även de resultat som har uppnåtts i fråga om arbetet är synnerligen imponerande. Jag menar således att de nya ägarna bör kunna ha samma intresse av att fortsätta det arbete som de tidigare ägarna har bedrivit.

Herr ISACSON (h):

Herr talman! Jag ber först att få rikta ett tack till jordbruksministern för den redovisning beträffande växtförädlingsavgiften, som han nu har lämnat kammaren. Jag tycker det var intressant att få detta klart för oss. Det kommer visserligen in stora belopp, men kostnaden för växtförädlingen har också ökat kraftigt. Jag har varit i kontakt med företrädare för växtförädlingen som säger, att man tvingas se om sitt hus och lägga om verksamheten på ett sätt, som gör att man inte kan bedriva växtförädling av en hel del för jordbruket och även för trädgårdsnäringsintressanta växter, helt enkelt därför att kostnadsökningen är så oroande.

Mot den bakgrunden är det värdefullt att genom det nya systemet kunna få in mer pengar i form av växtförädlingsavgifter samt också genom att höja avgiften. På längre sikt ställer man sig dock den fråga, som kanske borde diskuteras även här: Hur skall våra svenska växtförädlingsanstalter i längden kunna klara de stora uppgifter de nu har, om det inte blir möjligt att se mera internationellt på dessa saker? Deras verksamhet skulle kunna läggas om, så att de fick större möjligheter att arbeta på den internationella marknaden och vi finge möjlighet tillämpa den internationella konvention som gäller beträffande växtförädling.

Jag tror att detta är en mycket väsentlig sak på längre sikt för att kunna ge växtförädlarna tillräcklig slagkraft och tillräckliga ekonomiska resurser. Utan tvekan har växtförädlingen mer än något annat varit en pådrivande och hjälpende faktor för jordbruket när det gällt att skapa de skördar vi i dag får från den svenska jorden. Det finns säkert mycket stora möjligheter att med hjälp av växtförädling ytterligare skapa bättre ekonomiska förutsättningar för den svenska växtodlingen.

En fråga som vi har diskuterat i utskottet och kommit till en gemensam

Ang. bidrag till viss praktiskt vetenskaplig växtförädling, m. m.

skrivning om galler turfgräsen. Jordbruksministern var något inne på den saken och menade, att det fanns föga intresse hos dem som ville beså en gräsmatta att betala växtförädlingsavgift. Ja, är det verkligen så? Jag tror att alla har ett mycket påtagligt intresse av att det gräsfrö som används uppfyller de ställda kraven. Det finns undermåligt gräsfrö på marknaden. Det kan komma in utifrån, fylla villkoren enligt frölagen o. s. v., men det är inte direkt avpassat för svenska förhållanden.

Att anlägga en gräsmatta är i dag en kostsam åtgärd, även i en mindre villaträdgård. En större offentlig anläggning — t. ex. idrottsplatser, parker eller att vägstyrelsen skall så in vägbankar — blir mycket dyrbar. Det är därför av stor betydelse att här kan användas sådana frösorser som man kan få fram genom svensk växtförädling, som är vinterhårdiga och som tål vårt klimat. Det har varit mycket gräsfrö och över huvud taget vallfrö ute i marknaden, som mycket snabbt har utvintrat — och man har stått där med ett mycket negativt resultat.

När man nu inte kan få fram en klar gränsdragning mellan gräsmattefrö och jordbruksfrö så borde det vara rimligt att inte heller försöka konstruera en sådan gräns. Jag tror inte att vare sig jordbruksdepartementet eller lantbruksstyrelsen eller någon annan kan konstruera en sådan gräns som anges i propositionen. Det är helt enkelt omöjligt.

Vad är det för frö det gäller? Det är främst ängsgröe, rödsvingel, rödven. Alla dessa sorter är intressanta för både jordbruksändamål och trädgårdsändamål. Då säger man: Den här påsen innehåller gräsmattefrö och den skall inte vara med och betala växtförädlingsavgift, men det här partiet är jordbruksfrö, det skall betala växtförädlingsavgift. Jag undrar om det är möjligt att göra en sådan gränsdragning.

Det är detta som gjort att vi skrivit

att vi hoppas att denna fråga kommer under förnyat övervägande för att man skall få en gränsdragning som är möjlig att tillämpa i det praktiska livet.

Herr ESKILSSON (h):

Herr talman! Herr Mossberger ställde i sitt anförande en direkt fråga till mig, och det är anledningen till att jag ånyo har begärt ordet.

Herr Mossberger frågade mig huruvida Algot Holmberg & Söner hade fått något anslag från jordbrukets forskningsråd. Bakgrunden till denna fråga är givetvis den omständigheten att i fjol när vi behandlade frågan om anslag hade jordbrukets forskningsråd avgivit ett remissyttrande över Algot Holmbergs ansökan. Däri hade forskningsrådet åtminstone till hälften ställt i utsikt möjligheten att lämna bidrag av medel som Kungl. Maj:t ställde till forskningsrådets förfogande. Men man hade med hänsyn till den ringa medeltilldelningen ansett det vara mest önskvärt att anslag beviljades direkt över riksstaten.

Jordbruksutskottet åberopade i fjol denna omständighet som motivering för sitt avslagsyrkande och anförde bl. a. att jordbrukets forskningsråd hade ställt i utsikt bidrag av växtförädlingsmedel till firman. Riksdagen följde jordbruksutskottets majoritet och avisade förslaget om ökat anslag över budgeten. Då begagnade sig Algot Holmberg & Söner av den väg som, åtminstone underförstått, hade anvisats och lade i september 1966 in en ansökan om bidrag från jordbrukets forskningsråd. Man begärde ett anslag på 40 000 kronor, eftersom man inte fick det anslag på 50 000 kronor över riksstaten, som forskningsrådet hade tillstyrkt och som firman hade önskat. Men ansökan lämnades av jordbrukets forskningsråd utan bifall. Man fick alltså inte det bidrag av dessa medel, som man hade haft anledning att vänta. Det är en av anledningarna till att

Ang. bidrag till viss praktiskt vetenskaplig växtförädling, m. m.

vi i år har återkommit med samma förslag som föregående år om ett förhöjt anslag.

Herr SVANSTRÖM (cp):

Herr talman! Jag ber att få anmäla att jag självklart instämmer i den förhoppning som jordbruksministern uttalade, att de nya ägarna kommer att ägna intresse åt den växtförädlingsverksamhet som pågått hos Algot Holmberg & Söner AB. Det är väl självklart att man, eftersom någon ökning av i varje fall det direkta anslaget till Weibullsholm inte sker, har svårigheter att anvisa medel från det hållet. Växtförädlingsarbetet i Norrköping med omejd kommer därför sannolikt att pågå i ungefär samma utsträckning som tidigare. Genom en ökning av anslaget skulle det ha blivit möjligt att intensifiera växtförädlingsarbetet hos Holmberg & Söner AB. Det är detta som motionärerna har velat verka för.

Herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! Jag vill säga till herr Isacson att det finns absolut ingenting som hindrar de svenska växtförädlingsföretagen att arbeta med sikte på en större marknad än den svenska. Det har de gjort, jag höll på att säga nästan alltid. Herr Isacson vet förmodligen, om han tänker efter, att i bl. a. England och Tyskland odlas flera sorter som är framställda här i Sverige. Eftersom vi tidigt kom i gång med vårt växtförädlingsarbete och hade stor framgång, är det ingenting som hindrar att man fortsätter det arbetet med sikte på en större marknad än den svenska.

Vi importerar också fröer för gräsmattor. Det är inte uteslutande svenska fröer som användes, utan de stora och välkända utsädesföretagen har en viss import av exempelvis fröer som är lämpliga i en viss kombination.

Jag tycker att herr Isacson överdriver svårigheterna att skilja ut vad som är jordbruksvara, utsädesvara eller frö

avsett för gräsmatta. Herr Isacson säger, att han inte kan skilja på det. Jag skulle ändå vilja varna herr Isacson för att gå in i en fröhandel och köpa en gräsmatteblandning med ängsgröe och krypven och så ut det på en åker i tro att han skall få gott resultat. Herr Isacson bör nog blanda in litet rödklöver och hundäxing också, om han skall få en jordbruksgröda som han är nöjd med.

Herr ISACSON (h):

Herr talman! Skall vi här börja resonera om hur en gräsmatteblandning skall se ut, vet jag inte riktigt var vi kan hamna.

Jag skulle dock vilja säga till jordbruksministern, att för jordbruksändamål är det ingalunda ointressant med vare sig ängsgröe, rödven, rödsvingel eller krypven. Rödklöver och alsikeklöver användes inte i en gräsmatta som skall vara en prydnad omkring ett hem. Men andra grässlåg, turfgräsen, är intressanta ur jordbrukssynpunkt som bottengräs, som betesgräs i långvariga vallar o. s. v., och de har mer och mer kommit till användning just i blandning med fååriga vallväxter, t. ex. rödklöver, och även tillsammans med fleråriga vallgräs, t. ex. timotej. En utveckling är på gång inom jordbruket att mer använda gräs av denna typ. Därför är det svårt att dra någon som helst gränslinje. Man använder nämligen precis samma gräsfrö på trädgårdssidan som i jordbruket. Vi använder också alltmer sådant gräsfrö för att t. ex. få så jämna vägbankar som möjligt. Vägförvaltningarna har nu på ett helt annat sätt än tidigare börjat intressera sig för att få ordentliga, hållbara grässlånter. Av samma skäl använder institutioner, fabriker o. s. v. just dessa gräsarter. Är det då inte av stort intresse för dessa förbrukare att få fram ett bra frö? Jag tycker att de måste ha ett intresse därav och att de därför borde vara med och betala.

Om reserabatter för folkpensionärer m. fl.

När man nu inte kan åstadkomma en rimlig gränsdragning mellan jordbruksfrö och gräsmattefrö, skall man inte konstruera en sådan gräns. Så har vi sett det. Detta är alltså främst en rent praktisk fråga.

Herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Jag har inte kunnat konstatera något uttalat intresse från villaägare för att man skulle få fram ett bättre gräsmattefrö. I fråga om de flesta småfröer har det ju inte gjorts något förädlingsarbete, herr Isacson, utan man använder de gamla handels-sorterna utan sortbeteckning o. s. v. Därför kan det absolut inte föreligga något intresse för gemene man av en växtförädling på detta område. Det är jordbruket som har ett sådant intresse, och därför bör vi också avgränsa avgiften till att gälla jordbruksfrö.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner beträffande utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan komme att framställas först särskilt angående punkterna 1—3 samt vidare särskilt i fråga om punkten 4.

På gjord proposition bifölls vad utskottet i punkterna 1—3 hemställt.

Sedermera gjorde herr talmannen i enlighet med de avseende punkten 4 framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Carl Eskilsson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Eskilsson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes

en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 8 punkten 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Carl Eskilsson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för jappropositionen.

Då emellertid herr *Eskilsson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 98;

Nej — 41.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 9, i anledning av väckta motioner angående lån från räkfiskelånefonden; och

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av priserna på fisk under budgetåret 1967/68, m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Om reserabatter för folkpensionärer m. fl.

Föredrogos ånyo allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 13, i anledning av motioner om reserabatter för folkpensionärer, förtidspensionärer, studerande och värnpliktiga, om reserabat-

Om reserabatter för folkpensionärer m. fl.

ter å busslinjer som ersatt nedlagda järnvägslinjer samt om fria resor för värnpliktiga till hemorten.

Till allmänna beredningsutskottet hade hänvisats följande av utskottet till samtidig behandling upptagna motioner:

1) de likalydande motionerna I: 36, av herrar *Sundin* och *Erik Filip Petersson*, samt II: 49, av herr *Jonsson* och herr *Gustavsson* i Alvesta;

2) de likalydande motionerna I: 122, av herr *Karl-Erik Eriksson* och herr *Wirtén*, samt II: 156, av herr *Andersson* i Örebro m. fl.;

3) de likalydande motionerna I: 123, av herr *Svanström m. fl.*, samt II: 157, av herr *Johansson* i Växjö och herr *Elmstedt*;

4) de likalydande motionerna I: 374, av herr *Hübinette* och fru *Hultell*, samt II: 472, av fröken *Wetterström m. fl.*;

5) de likalydande motionerna I: 464, av herr *Ebbe Ohlsson m. fl.*, och II: 588, av herr *Magnusson* i Tumhult m. fl.;

6) motionen II: 320, av herr *Öhvall*;

7) motionen II: 469, av herrar *Nyström* och *Trana*; ävensom

8) motionen II: 834, av herr *Gustafsson* i Borås.

I motionerna I: 36 och II: 49 hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära skyndsamt prövning av folkpensionärsrabatterna på av staten ägda trafikmedel, så att rabatterna utvidgades från och med den 1 juli 1967 i enlighet med i motionerna framförda riktlinjer.

I motionerna I: 122 och II: 156 hade anhållits, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte giva till känna önskvärdheten av att de rabatter, som värnpliktig personal nu åtnjöte på statens järnvägars järnvägslinjer, skulle utsträckas att gälla även vid färd med statens järnvägars busslinjer.

I motionerna I: 123 och II: 157 hade föreslagits, att riksdagen skulle besluta medgiva, att med tillämpning från den 1 juli 1967 all värnpliktig personal genom generellt gällande frikort skulle erhålla fria resor mellan förläggningssorten och hemorten under den tid militär tjänstgöring påginge, i enlighet med vad i motionerna anförts.

I motionerna I: 374 och II: 472 hade yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa, att Kungl. Maj:t måtte anmoda statens järnvägar att utreda dels möjligheten att låta SJ:s 67-kortsförmåner omfatta förtidspensionärer, som ej uppnått 67-årsåldern, dels möjligheten att låta 67-kortets förmåner gälla även vid resa med SJ:s bussar.

I motionerna I: 464 och II: 588 hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning av frågan om införande av rabatter å busslinjer för studerande och värnpliktiga.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att följande motioner, nämligen

- a) I: 464 och II: 588;
- b) I: 122 och II: 156;
- c) II: 469;
- d) I: 123 och II: 157;
- e) I: 374 och II: 472;
- f) II: 834;
- g) I: 36 och II: 49; samt
- h) II: 320,

i den mån de icke kunde anses besvarade med vad i utlåtandet anförts, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Vid utlåtandet fanns avgivet ett särskilt yttrande av herrar *Wallmark*, *Eric Gustaf Peterson* och *Axel Kristiansson*, fru *Hultell*, fru *Elvy Olsson*, fru *Hamrin-Thorell* samt herrar *Hamrin* i Kalmar, *Nordgren*, *Andersson* i Örebro, *Johansson* i Växjö, *Nilsson* i Agnäs och *Josefson* i Arrie.

Om reserabatter för folkpensionärer m. fl.

Herr PETERSON, ERIC GUSTAF, (fp):

Herr talman! Jag vill i korthet säga några ord i anledning av det särskilda yttrande som finns fogat till allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 13.

Inom statens järnvägar pågår för både järnvägsresor och bussresor en ingående översyn av SJ:s taxesytem. Den översynen väntas bli klar under hösten 1967. Såsom en viktig del i detta arbete ingår en omprövning av olika rabattformer, även sådana som finns omnämnda i de motioner som ligger till grund för det utlåtande som nu behandlas. Där prövas också möjligheterna att skapa bättre tekniska och pris-mässiga lösningar på kombinerade resor med järnväg och buss.

Järnvägsstyrelsen har meddelat, att översynen omfattar alla rabattformer inom statens järnvägar och som statens järnvägar har befogenhet att medge, d. v. s. sådana som kan anses förenliga med SJ:s ekonomiska intressen.

Under många år har motioner väckts med förslag om utredningar i denna fråga samt i frågor om reserabatter för folkpensionärer och med dem jämställda grupper. Motionsförslagen har omfattats med mycket stort intresse, och utskottet har behandlat motionerna i positiv anda. De nu pågående utredningarna gör att vi i år i ett särskilt yttrande vill framhålla, att vi med intresse inväntar utredningsresultaten. Vi hoppas givetvis, att de i motionerna framförda önskemålen skall visa sig kunna rymmas inom SJ:s befogenheter. Lyckas inte detta, får vi självklart återkomma och då begära anslag över budgeten.

Jag har, herr talman, inte något annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Häri instämde herr *Wallmark* (h).

Herr KRISTIANSSON, AXEL, (cp):

Herr talman! Här föreligger ju till behandling en rad motioner som samt-

liga gäller de förmåner i form av rabatterade resor vilka utgår till vissa kategorier, främst folkpensionärer, värnpliktiga och i viss mån även skolungdom. På grund av att utskottet hänvisar till pågående utredning finns det, såsom herr Peterson har sagt, inga alternativa yrkanden till beredningsutskottets förslag. Ett särskilt yttrande är emellertid fogat till utlåtandet, och i anledning av detta vill jag säga några ord.

Vad först gäller de värnpliktiga så är alldeles självklart det enda riktiga och rationella och även rättvisa att de värnpliktiga får fribiljett; man må säga vad man vill om kostnaderna. Frågan om ersättningen till de värnpliktiga omprövas ju efter hand, och även dessa kostnader bör kunna tas med vid en sådan omprövning. Det bör inte heller vara så värst svårt att ordna en clearing mellan försvaret och SJ i detta avseende. Först när resorna är helt fria för de värnpliktiga oavsett var de bor, kan man säga att de har lika förmåner. Ett system med fribiljetter måste ju också innebära en oerhörd förenkling, då man slipper skriva ut mängder av rabattkort och biljetter med nedsatta priser.

När det gäller pensionärerna går ju motionerna ut på att reserabatterna skulle utsträckas även till förtidspensionärer. Jag tycker för min del att detta är fullt rimligt eftersom förtidspensionärerna ingalunda har bättre ekonomisk standard än de pensionärer som är över 67 år — man kan väl snarare säga att situationen i allmänhet är sämre för den förtidspensionerade eftersom anledningen till hans pensionering regelmässigt är ett besvärande handikapp av något slag. Om det gäller ett kroppsligt besvär kan man i varje fall räkna med att den förtidspensionerade också har minst lika stort intresse, sannolikt i många fall större intresse och även behov, av att kunna resa och få se sig om i landet.

Utskottets motivering då det gäller

Om reserabatter för folkpensionärer m. fl.

samtliga dessa kategoriers och speciellt pensionärernas fria resor är att SJ skall drivas efter affärsmässiga principer. Beträffande pensionärerna säger man dessutom, att om deras standard är för låg får man klara den saken genom att höja pensionsbeloppen. I det avseendet vill jag framhålla att man på många och betydelsefulla områden i vårt land har utgått från att standarden skall förbättras inte bara genom lönehöjningar utan också på andra vägar som inte är så fjärran från det som här föreslås. Detta gäller för människor i arbetsför ålder. Då måste det vara fullt rimligt att man går samma väg också i fråga om pensionärerna; vi är ju redan inne på den, men här är det frågan om att gå vidare på den inslagna vägen.

Vad sedan beträffar de affärsmässiga principerna och reserabatterna så skulle jag för min del tro att den föreslagna rabatteringen är ekonomiskt försvarbar ur SJ:s synpunkter, framför allt om man dirigerar rabattresorna till tider då beläggningen på tågen inte är stor; så gör man ju redan och så bör man kunna göra även i fortsättningen. Gör man på det sättet får man betrakta dessa resor som marginalresor som kan täckas in med den transportvolym som står till förfogande, och då måste de vara ekonomiskt försvarbara.

En utvidgning av rabatteringen till att för samtliga kategorier gälla även bussarna är särskilt angelägen i en tid då järnvägar läggs ned i den utsträckning som för närvarande sker. Det kan väl på goda grunder antagas att järnvägsnedläggningen kommer att force-ras ytterligare. Man hänvisar därvid alltid till kommunikationerna inom landsvägsnätet, där bussarna, som ersätter tågen, ju utgör de enda kollektiva transportmedlen. Under sådana förhållanden är det inte mer än rimligt att dessa kategorier av människor i full utsträckning får utnyttja fria resor och rabatteringar också på bussarna.

Jag har, herr talman, inget yrkande.

För undvikande av missförstånd vill jag bara tillägga att jag icke biträder det yrkande som görs i någon motion att rabatteringen också skulle gälla vid resor i första klass.

Herr MÖLLER (s):

Herr talman! Jag skall endast göra en kort kommentar.

Det finns ingen anledning för oss i dag att ta upp en sakdebatt om rabattförmåner och liknande ting. Visserligen föreligger ett särskilt yttrande, men i huvudfrågan har dock utskottet en enhällig mening. Inom SJ, i samverkan med postverket, utreds för närvarande frågan om ett nytt taxesystem, inkluderat möjligheterna att tillgodose önskemålen om vidgade rabatter under förutsättning att en sådan utvidgning kan ske i enlighet med de företagsekonomiska principer som riksdagen antog år 1963 och vidhållit vid efterföljande beslut. Jag vill bara konstatera att frågan gäller om riksdagen antingen vill fortsätta att följa dessa företagsekonomiska principer, som innebär att man i och för sig inte skall bedriva socialpolitik via rabatter, eller om den vill gå ifrån de år 1963 fastlagda principerna.

Detta är frågor som måste avgöras av riksdagen i ett mycket större sammanhang än vad som enbart gäller rabatterna. När SJ efter genomförd översyn framlägger förslag till ett nytt taxesystem, vilket vi räknar med att kunna ta itu med nästa år, förutsätter jag att debatten om huruvida vi i enlighet med här framförda önskemål skall bedriva socialpolitik genom ett plotter av rabatter eller även i fortsättningen följa den hittills av statsmakterna tillämpade principen automatiskt kommer att tas upp. Den frågan kan vi med förtroende överlåta till en kommande riksdag att behandla.

Jag noterar att folkpensionärernas egna organisationer uttalat sig för att pensionsförmåner skall utgå i form av

Om reserabatter för folkpensionärer m. fl.

förbättrade generella villkor, vilka undan för undan höjer folkpensionärernas standard, och inte genom att det införs ett plottter av rabatter, som alltför mycket smakar av gamla tiders socialpolitik.

Herr talman! Jag ber med detta att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 14, i anledning av motioner om en allmän identitetshandling; och

nr 15, i anledning av motion om utredning angående den personliga servicen i samhället.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökningar:

Till riksdagens första kammare

Härmed får jag anhålla om ledighet från riksdagsgöromålen tiden den 14—den 18 april 1967 för resa till Tunisien och deltagande där i bolagsstämma och styrelsesammanträde i egenskap av styrelseledamot i tunisiska industriföretaget N.P.K. — Engrais, Société Anonyme Tunisien.

Stockholm den 12 april 1967

Nils Theodor Larsson

Till riksdagens första kammare

Härmed får jag anhålla om ledighet från riksdagsarbetet den 14 april 1967 för deltagande i en gemensam konferens i Köpenhamn med de nordiska lagutskotten rörande patentfrågan.

Stockholm den 12 april 1967

Gösta Jacobsson

De begärda ledigheterna beviljades.

Anmäldes och bordlades följande till kammaren överlämnade kungl. propositioner:

nr 96, angående bemyndigande för Kungl. Maj:ts att i visst fall avstå allmänna arvsfondens rätt till arv;

nr 98, angående ökning av maximibeloppet för statens betalningsansvar i form av statsgaranti för exportkredit;

nr 99, angående bemyndigande att sälja viss staten tillhörig fast egendom, m. m.;

nr 107, med förslag till lag om flyttning av fordon i vissa fall;

nr 112, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 2:o och 14:o lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt;

nr 113, med förslag till lag om ändrad lydelse av 81 § konkurslagen;

nr 114, med förslag till lag om ändrad lydelse av 28 § 1 och 2 mom. kommunallagen den 18 december 1953 (nr 753), m. m.;

nr 116, med förslag till lag angående ändring i lagen den 1 december 1950 (nr 596) om rätt till fiske;

nr 122, angående samordning av de nordiska ländernas statliga personalpensionering;

nr 123, angående försäljning av viss staten tillhörig mark; och

nr 124, angående överlåtelse av viss staten tillhörig mark m. m.

Anmäldes och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående reformerad lärarutbildning samt anslag för budgetåret 1967/68 till lärarhögskolor och folkskoleseminarier m. m. jämte i dessa ämnen väckta motioner; samt

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1967/68 till allmänna kultur- och bildningsändamål samt internationellt kulturellt samarbete jämte i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 24, i anledning av väckta motioner angående rätten till avdrag vid beskattningen för forskningskostnader;

nr 26, i anledning av väckta motioner angående beskattningen av realisationsvinst vid försäljning av aktier;

nr 31, i anledning av väckta motioner angående avveckling av vissa punktskatter; samt

nr 32, i anledning av väckt motion om åtgärder mot missbruk av teknisk sprit;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 19, i anledning av motioner angående placeringen av lån med statlig kreditgaranti;

nr 21, i anledning av motioner angående riksdagstrycket;

nr 22, i anledning av motioner om utredning rörande befattningar som riksdagens pressombudsman och som tryckeriteknisk expert vid riksdagens förvaltningskontor; samt

nr 23, i anledning av motion om ökade insatser för riksdagens utåtriktade verksamhet; ävensom

allmänna beredningsutskottets memorial nr 16, angående överlämnande till statsutskottet av vissa till allmänna beredningsutskottet remitterade motioner.

Anmäldes och bordlades följande motioner:

nr 753, av herr *Karlsson, Helge, m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 59, angående naturvårdens organisation, m. m.;

nr 754, av herr *Dahlberg m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 100, angående riktlinjer för bostadspolitik, m. m.; och

nr 755, av herr *Holmberg m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 110, angående vissa anslagsfrågor rörande försvaret för budgetåret 1967/68.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 13.20.

In fidem

K.-G. Lindelöw